

A. Grenzstein.

Cesti
Lugemise-raamat.

Esimene osar.

Tartus, 1887.

A. Grenzsteini trükk ja kirjastus.

Siin 25 kopeikat.

A. Grenzstein.

Gesti

Lugemise - raamat.

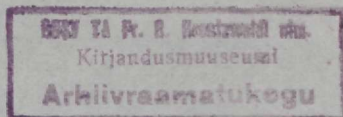
Esimene jagu.

Isamaa!
Sinu tulewiku lootus,
Sinu uue põlwe ootus
Oa su laste õladel.
Sest su lapsi kätel kanna,
Sihli nende silmil' anna,
Soojust nende südame'l,
Isamaa!

Tartus, 1887.

A. Grenzsteini trükk ja kirjastus.

Дозволено цензурою. — Дерптъ, 26. августа 1887 г.

J.R. 593

Juhkawa.

I. Kodus ja koolis.

nr.	lehekülg.	nr.	lehekülg.	
1.	Palwe	1	16. Naamat	7
2.	Znimene	1	17. Meji	7
3.	Õie ja õie	2	18. Kodu	7
4.	Mõistatus	2	19. Kallis kasupõlv	8
5.	Mu õie	3	20. Perefond	8
6.	Pääsulene	3	21. Laulu, lapsuke	9
7.	Mõistatus	3	22. Vanemate armastus	9
8.	Luba	4	23. Ema süda	10
9.	Mõistatus	4	24. Ema truudus	10
10.	Kärbes	4	25. Arm jõuab enam kui hirm.	10
11.	Kool	4	26. Maru ja laine	12
12.	Lahwel	5	27. Mõttesalmid	12
13.	Mõistatus	6	28. Wanad-sõnad	13
11.	Leib	6	29. Sällilaul	14
15.	Pilwe pisorab	6		

II. Päikese läik ja aja käik.

30.	Päike	15	41. Rändaja öölaul	21
31.	Õhtu päike	16	42. Neli aasta-aega	21
32.	Sommik	16	43. Lapsuke ja õie	23
33.	Sommikul	16	44. Kewadelaul	23
34.	Sommiku palwe	17	45. Mõõmus kewade	24
35.	Õhtu	17	46. Kewadel	25
36.	Õhtu rahu	18	47. Weike kewade laul	26
37.	Teetond ehawalgusesse	19	48. Suwelaul	26
38.	Õhtu-laul	19	49. Lume teretus	26
39.	Õhtule	20	50. Mõttesalmid	27
40.	Õ	20		

III. Gooduse majas ja rajas.

nr.	lehekülg.	nr.	lehekülg.
51.	Laulumeistri kiri	65.	Tänukiri
52.	Ras	66.	Rukis
53.	Rasfi õnnetus	67.	Miks ja nutab, lillekene
54.	Hobune	68.	Ellerhein
55.	Ruldja kappja kõrwikene	69.	Ruidas põllust särk kaõvis
56.	Luvi	70.	Lamm ja pilliroog
57.	Rohutirts ja sipelgas	71.	Raplas ja liblik
58.	Koore-mardif	72.	Telliškiwi
59.	Peipsi rannast	73.	Ruu
60.	Karu ja meilajed	74.	Mõistatus
61.	Karjapois	75.	Ruu paistel
62.	Lõwi	76.	Tähetundjate tartus
63.	Lõwi ja eesel	77.	Meie meeremata tähed
64.	Lõwi peastmine	78.	Palwetund looduses

IV. Jumal ja inimene.

79.	Palwe-laul	85.	Jõulu-sõnum
80.	Päris kodumaa	86.	Enne jõulupüha
81.	Müür	87.	Jõulusaul
82.	Singamise päewal	88.	Jõulu walgus
83.	Keda Jeesus õndsaks kiidab	89.	Mõttesalmid
84.	Zugel	90.	Jumala kiitus

V. Kodumaa riinal ja isamaa piinal

91.	Isamaa ilu hoielbes	104.	Krõilow
92.	Kodu, kodumaa ja isamaa	105.	Lalupoeg ja uks
93.	Estimaa, mu isamaa	106.	Puschkin
94.	Kreuzwald	107.	Linnuke
95.	Ena-jõgi	108.	Sermontow
96.	Isa sülest	109.	Rafata ema häkilaul
97.	Peeter Suur	110.	Minu suurus
98.	Mõttesalmid	111.	Mõttesalmid
99.	Keiser ja woorimees	112.	Suta
100.	Koduist lahkumine	113.	Mu kallid Põhjala
101.	Aleksander II	114.	Mu isamaa on minu arm
102.	Ruld-rannake	115.	Kolm kewadet
103.	Banadsõnad	116.	Kewade ilul

I. Kodus ja koolis.

1. Palwe.

X. Piirikivi.

Sind, oh Jumal, palun ma:
Õnnista mind armuga.
Kes Sa mulle elu annud,
Mind Su armu kätel kannud:
Õnnista ja hoia mind,
Siis mu süda tänab Sind.

2. Inimene.

1. Mina olen inimene. Inimesel on keha ja waim. Keha külles on pea, käed ja jalad. Peas kasvavad juuksed. Gespool pea külles on pale. Palgel on otsaesine, filmad, nina, suu, huuled, lõug ja põsed. Kõrwad on kahelpool pea külles. Suus on hambad ja keel.

2. Inimesel on kaks kätt ja kaks jalga. Kumbalgi käel on viis sõrme. Mis on iga sõrme nimi? Mitu warwast on jalal? Käed ja jalad on keha liikmed. Talgu tarwitatakse kõndimiseks, käsa töötegemiseks.

3. Keset keha sees seisab süda. Süda tussub ilma peatamata niikaua kui inimene elab. Inimese keha on nähtaw ja surelik, inimese waim aga nägemata ja suremata.

Ole rõõmus, inimene:
Sinu waim on igawene.

3. Šeke ja Šieke.

A. Piirikiwi.

Šeke :

1. Kannike,
Kaunike!
Miks nii ajad õilmed lahti?
Kas sul ilus walgust wahti'?

Šieke :

2. Šeke,
Šrnake!
Walgust ikka ilus wahti',
Sest ka sinul silmad lahti.

4. Mõistatus.

A. Piirikiwi.

1. Kaks kanni kaunimat
Mu õnneks õitsewad;
Nad üsna ühtemoodi,
Neid ilma iluks loodi.
Kes nende nägu näeb,
See rõõmsalt waatma jääb.

2. Üks asub aasalla
Ja teine toassa,
Kus särasilmil waatwad
Ja mulle rõõmu jaatwad.
Kui mõtan ühelt i,
Siis teine käeski.

5. Mu õieke.

J. Umblia.

1. Mul ilutsemas aias
On ainus õieke;
See õiekene õitseb,
Tal ikka kewade. | 2. Ta peale olen nutnud
Ma tihti pisaraid
Ja tema õilmist ikka
Nad jälle kuiwaks said. |
|---|---|

3. See ainus õiekene,
Mis õitseb hellaste,
On minu kallis õde,
Mu ainus õeke.

6. Pääsukene.

Pääsukene on armas linnukene. Mis pärast? Mitme asja pärast. Pääsukesel on ilusad, hiilgavad suled ja lapsed lendamine, tašane iseloom ja südamelik lauluheal. Ta kuulutab kewade tulekut ja pesitab räästas, sööb lennust putukaid ja toob meie õue peale suwist elu ja ilu. Sellepärast on pääsukene tõeste armas linnukene.

7. Mõistatus.

Sderberg.

1. Kui kewade tuleb, siis tulen ma ka,
Ma sule-sabade sugu;
Siis öeldaks, et kewadet toonud ma,
Mul pugu täis laulu ja lugu.

2. Kes mul aga keskeist „su“ lõikab ä'ä,
Et saba ja pea järel jääwad,
Sel olen ma lapsukse pisike pää,
Kui algus ja lõpp kokku lääwad.

8. Tuba.

1. Toal on neli seinä, põrand ja lagi. Seinte sees on ukked ja aknad. Ustest käiakse sisse ja välja ja akendest tuleb valgus sisse. Põrandu peal seisavad lauad ja toolid ja mitmesugused muud majariistad. Seinte külles ripuvad pildid, riided, seinakell ja mõned muud tarvilised asjad. Toa nurgas seisab ahi ja annab talve ajal soojust.

2. Toas elatakse, tehakse tööd, süüakse ja magatakse. Virgad inimesed hoiavad oma toa heas korras ja puhta. Kes oma termist kalliks peab, see muretsegu ka selle eest, et ta toas värsket õhku on.

9. Mõistatus.

A. Piirikiwi.

Olen elukohaks sul
Õhtul, öösel, hommikul.
Kaub algustäheke:
Kukun leeme-katlasse.

10. Kärbes.

Lõltnud S. Kurrit.

Kärbes seisatas wanfri peele peal. Tee oli liiwane; sellepärast tõusis sõites väga palju tolmu üles. Rõõmutujul hüüdis kärbes: „Ennäe, kui palju ma tolmu teen!”

11. Kool.

1. Kool olgu kefet küla! Siis on igal lapsel kerge kooli minna. Koolimaja on kena hoone. Ta on ilusamine ehitatud kui ükski muu hoone. Seda on wanemad oma laste pärast teinud. Kenad korstnad ja suured aknad näitavad ju kaugel, kus koolimaja seisab.

2. Koolimaja kõige suurem ruum on koolituba. Siin saavad koolilapsed kooliõpetaja käest õpetust ja juhatusi. Koolitoas on lauad ja pingid ja suur seinatahwel. Mõnes koolis on ka seinakaart, raamatukapp ja orel. Tubli ahi annab soojust ja õhuaknast lastakse wahetundidel wärsket õhku tупpa. Halwas õhus õppimine ei edene.

3. Kool on laste kasvatamise koht. Kõigest külast ja wallast saadawad wanemad omad lapsed siia koku. Mis tarwis? Õppimise tarwis! See on noorel inimesel häbits, kui ta koolis ei ole käinud. Kes kaua koolis käinud ja palju õppinud, see on koolitatud inimene. Koolitatud inimesed on targad ja neist peetakse lugu. Maal peetakse enamiste talwel kooli, linnades aga ka suwel. Sellepärast on linnades enam koolitarlust kui maal. Wirgud lapsed wõiwad aga ka maal palju õppida, weel enam kui laisad lapsed linnas.

12. Tahwel.

1. Mul on uus tahwel. Ta on kiwist tehtud. Puust raam on tal ümber. See hoiab teda katkiminemise eest, sest tahwli-kiwi on pudew. Raami sees on auk ja augu sees pael. Paela pidi wõib tahwlit naela otsa riputada. Paela otsa on ka pühis seutud, millega tahwlit wõib puhkida.

2. Tahwlit tarwitatakse kirjutamiseks ja rehkendamiseks. Tahwel on must, aga mis ta peale kirjutatakse, on walge. Tahwli peale kirjutatakse krihwliga. Ka krihwel on tahwlikiwist tehtud. Tahwli pealt wõib kirja jälle ära kustutada. Sellepärast on tahwel õppijatele kasulik abinõuu.

13. Mõistatus.

A. Piirikiwi.

Mõtke, mõista, weike wader:
Kiwist põlb ja kiwist ader,
Maa on must ja waud walged,
Kündjal alles noored palged,
Kündja süda rõõmus keeb,
Sest et künd ta targaks teeb.

14. Leib.

Leib on tulus toit. Ta tehakse rukkist. Rukis kaswab põllul. Sealt lõigatakse ta ära, peksetakse terad wälja ja wiatse westile. Westil jahwatatakse terad jahuks. Jahust tehakse mõhes ehk leiwakünas taigen. Mil wiisil? Taignast weeretatakse kena leib ja pannakse kuuma ahju küpsema. Paari tunni järele wõetakse ta ahjust wälja, ja hea toit on walmis. Kui leib nisust tehakse, siis nimetatakse teda nisuleiwaks. Odrajahust leib kutsutakse karaskiks.

15. Pilwe pisarad.

A. Piirikiwi.

1. Soojad pilwe pisarad
Kõrgest alla langewad:
Õnnistust nad toowad kaasa,
A'awad õitsma nurme, aasa.
2. Taewa-Isa taimed löi,
Neile sooja wihma tõi:
Taewa-Isa muret kannab,
Kõigile, mis tarwis, annab.

16. Raamat.

1. Raamatul on faks kaant ja palju lehti. Lehed on kaante wahela äärt pidi nii finni köidetud, et nad ilusaste koos seisawad ja et lehekülgi kergeste wõib näha saada. Leheküljed on kirja täis trükitud. Kirjas on palju tarkust. Köik, mis maa peal on sündinud, mis iganes kuulda ja näha on ning mis targad inimesed on wälja mõtelnud, köik see on raamatusse tallele pandud. Kes sellepärast palju loeb, see palju teab, ja kes palju teab, see on tark inimene.

2. Wanal ajal, kui trükifunsti weel ei tuntud, kirjutati raamatud. See tegi raamatu wäga kalliks. Üks ainus piibel maksis siis 600 kuni 700 rubla. Nüüd saab 60—70 kopika eest ilus piibel ja 6—7 kopika eest kena aabits. Raamatud on meie tarkuse tagawara aidad.

17. Mesi.

Jakob Tamm.

1. Mesilane linnuke,	2. Mesilane, mina ka
Lendad öiest öiesse,	Ihkan mett siin otsida,
Lendad öiest öiesse,	Ihkan mett ka endale
Otsid mett nii hoolsaste.	Raamatutest rohkeste.

3. Mesilane linnuke,
Mett sa tood ka teistele;
Oota, kui ju õpin ma —
Teistele siis jagan ka.

18. Kodu.

L. Koitula.

1. Meil aia-äärne tänawas, kui armas oli see, kus kasteheinas põlwini me lapsed jooksiime; kus ehani ma mängisin küll lille, rohuga, kust wanataat käe kõrwas mind tõi tuppa magama.

2. Küll üle aia tahtsin siis ta kombel waadata.
„Laps oota“, kostis ta, „see aeg on kiir küll tulema!“ Aeg
tuli. Maa ja mere peal film mõnda seletas, — ei pool
nii armas polnud seal kui küla tänawas!

19. Kallis kasupõlv.

Rahwatalul.

1. Oh seda endista eluda,
Kallist kasu põlwekesta,
Kui ma eidega elasin,
Marjaga maja pidasin!

2. Oh minu kullasta koduda,
Ja minu marjasta majada,
Ilusat isa aseda,
Kus ma kaua kaswalesin,
Mari maasta tõuselesin!

3. Seal kaswid lapsed ladusad,
Tõusid tütreid tõsised,
Ilma witsata wiledad,
Lepa turweta¹ tugewad,
Kase oksata kasiwad.

20. Perekond.

Minul on isa ja ema. Isa ja ema on mu wane-
mad ja mina olen nende laps. Nemad armastawad mind
ja muretsewad minu eest. Nemad toidawad ja katawad
mind ja saadawad mind kooli. Nad ütlewad: „Elu nõuab
inimeselt palju. Kes elust tahab hästi läbi saada, see
peab palju õppima, ja kes palju tahab õppida, see peab

¹ Turwe = tugi, wari.

aegfaste ja wirgaste peale hakkama." Kõik, mis mul õppimiseks tarwis, on nad mulle muretsenud. Sellepärast on nad mul ka kallid ja armsad. Ma teen neile sellega rõõmu, et ma wiisakas ja wirt olen ja nende sõna kuulen.

Kas sinu wanematel weel teisi lapsi on? Wanemad ja lapsed on ühte kokku perekond. Isa on perekonna pea, ema perekonna hing.

21. Laula, lapsuke.

K. E. Sööt.

1. Lapsuke, mu kallike,
Laula lahkeste:
Koidurikas kewade
Kumab sinule.

3. Sind weel lahke linnuke
Hüüab mängule,
Siidi siiwul sirguke
Wõsa wilusse

2. Sinu tee on lillene
Igal sammul weel,
Sulle kaswab kannike
Waiksel wainu teel.

4. Laula sest, mu lapsuke,
Ikka lahkeste,
Kuni kena kewade
Kumab sinule.

30/2.91.

22. Wanemate armastus.

Kord oli külas suur tulekahju. Mitu maja olivad ju maha põlenud. Seal jõudis tuli ühe kõrge hoone külge. Selle katuse harjal oli toonekure pesa ja pesas kaks poega. Toonekurg nägi oma laste hädaohtu ja tahtis neid wäetimaid ära wiia, aga seks ei olnud tal jõudu. Kui tuleleek ju pesa ligidale jõudis ja weikestele kurekестele liiga tegi, siis lokitas emakurg pesa peale ja kattis omad lapsed tuleleegi eest finni. Natukese aja pärast oli ta ühes pesaga ja poegadega tuhaks põlenud.

23. Ema süda.

Koibula.

1. Üks paigake siin ilmas on,
Kus varjul truudus, arm ja õnn;
Kõik, mis nii arv siin ilma peal,
On peljupaika leidnud seal.

2. Kas emasüdan tunned sa?
Nii õrn, nii kindel, muutmata!
Ta sinu rõõmust rõõmu näeb,
Su õnnetusest osa saab.

24. Ema truudus.

M. J. Eisen.

1. Nii mõni tõutas wandega,
Kui saime ustawaks,
Meil seni jääda sõbrana,
Kui surm meid lahutaks.

2. Ei ema wandund ühtegi,
Ei truudust tõutanud:
Ta ainult truuks jäänd surmani,
Muud ammu kadunud.

25. Arm jõuab enam kui hirm.

D. W. Masling.

1. Tuul ja päikene juhtusiwad ühel päewal teine
teisele wasta tulema. Dere, wennikene! ütles päike ja küsis:
Miks sa minewal öösel nõnda hirmsaste möllasid? Tah,
kõstis tuul, olin kawa puhunud, aeg läks igawaks ja taht-
sin siis oma rammu katsuda. Eks siis, kõstis päike, seda
nõnda oleks mõinud teha, et kellelegi kahju poleks sündi-

nud? Waata laewu, mis sa oled hukanud, katufid, mis sa maha ajanud, ja puid, mis oled maha murdnud. Seda, wennike, seda finul ep oleks tarwis olnud teha.

2. Tuul wihastas selle sõna pärast ja ütles käre-
daste: Mis sa räägid! Sina auud aga seal ülewal
ega jõua ühtegi; mina teen kõik! Sina aga helendad, muud
sa ei mõista ega saagi teha. Kui mind ei oleks, mis tuule-
westid siis teeksidwad? Kuhu laewad läheksidwad ehk kust
siis need pilwed tuleksidwad, mis wihmukest toowad, mis
põldu ja rohumaad kastab? Ja kas sa jaad mu wasta?
Murra nüüd kohe puud maha ja pane need tuulewestid
kaima, mis seal all näed olewat! Kas jaad? Ei ühtegi!
Sellepärast ole wait ja ära hakka minuga jagelema,
muidu ma sind ennasiki ära puhun.

3. Wana wend! Eks ma ikka ütle, et sa tuiß ja
torm oled ning et finul ei ka seda vähematti kannatust
ei ole. Räägi ometi nagu sõber sõbraga ja tuttav tutwaga
kuida arwad. Sina lähed kohe ägedaks ja tülid peale.
Kuule, wana kaim! Ma ütlen ja tean küll, et finul jõudu
ja rammu paljugi on, aga tean ka seda, et sa ometigi elades
minu wasta ei jõua. — Mina! ütles tuul, mina ei peaks
finu wasta jõudma? Et kuule imet! Tule wälja! Hakame
kohe wastastiku!

4. Ei, wennike, seda meil ei sünni teha; muidu lä-
heks kõik maailm hukka. Sumal ei ole meid mitte kahjuks,
waid tema on meid kasuks loonud, meie ei pea mitte kau-
tama, waid kaswatama ja kosutama.

5. Ole wait! ütles tuul suure wihaga, finul on
küll libedad sõnad keele peal, aga sina ei jõua ühtegi.
Waata! Seal all käib maantee peal inimene, mantel sel-
jas: Kisu mantel tema seljast ära! Päike kostis: Katsu
sina esiti! — Küll ikka, ütles tuul, ja hakkas siis

hirmsa wäega inimese peale käima, raputas, kiskus, lõhkus ja rebis tema mantlit, paiskas inimese kord küliti, kord seliti maha, et mantlit tema seljast ära kiskuda ehk teekäijat sundida, teda seljast ära wõtma; aga mida enam ta kiskus ja möllas, seda kõwemine hoidis teekäija mantlit finni, wõttis ka weel hõlmadki, mis alati tuulele wastu filmi lõiwad, ja tõmbas nad wõd alla. — Kui tuul ju tükk aega teekäija kallal oma rammu oli asjata katsunud ja nõnda puhunud, et ise ära wäsis ja lõõtsus, siis ütles päike: Lase mind nüüd ka katsuda! Tuul waiknes ära. Ilmake läks tasajaks ja soojaks; päike paistis armsaste ja heledaste teekäija peale, kes ifka oma teed edasi läks, wiimaks sooja pärast mantli tundis liia olemat ja ta seljast ära wõttis.

6. Päike waatas siis lahkete naeratades tuule filmi ja ütles: Näed sa, wana wend, et tõsi on, kuidas sinule maailma algmisest ifka olen rääkinud, et waljus iialgi seda ei jõua teha, mis arm teeb.

26. Maru ja laine.

A. Piirikiwi.

Maru ütles wihast lainele:

„Sind ma rusun alla meresse!“

Aga marus kaswis laine waht:

Kattis wiimaks terwet merelaht.

27. Mõttesalmid.

A. Piirikiwi.

1. Pahandus ei paigastki

Wii sind iial edasi.

Wis sind kõigest üle wiib,

See on kannatuse tiib.

2. Minult seal on puhas wesi,
Kus ta woolab hiljukesi.

3. Kellel weri wagane,
Sel ei mõistus tagane.

4. Võida ära pahad sunnid,
Siis sul rahulised tunnid.

5. Mis ja ülemäära ihkad,
Seda peagi sa wihtkad.

6. On sul rinnus kambrite
Puhas, hele, wagune:
Siis sa ikka waitseks jäed,
Kui ta tormis kõikwad mäed.

28. Wanad-sõnad.

1. Salli pead auusta, kulupead kummarda.
2. Parema oma ema must puder kui wõera ema wõiseib.
3. Häist lastest saawad head mehed.
4. Sea sõna wõidab wõera wäe.
5. Enam tehakse nõunga kui jõunga.
6. Ikka tasa ja targu!
7. Kes kannatab, see kama elab.
8. Kes sõnab, see jõnab.
9. Kes teisele aukku kaewab, see ise sisse langeb.
10. Kus tegijat, seal nägijat.
11. Tõsi tõuseb, wale wauab.
12. Inimene mõtleb, Jumal juhatab.

29. Hällilaul.

A. Piirikiwi.

1. Maga, maga, marjuke,
Tu'du, tu'du, tuwike!
Hälli hõ'llub õrnana,
Kätki ema käella.
Wäljas lehwib leheke
Õrna unda õiele,
Magust unda marjale:
Tu'du, tu'du, tuwike!

2. Ema walab pisaraid
Lapse hällil magusaid,
Emasüda truuiks jääb
Kuni ükskord hauda lääb!
Maga, maga magusast,
Armu walwul wagusast,
Tähed paistwad ülewel,
Uinu ema süleksel.

3. Päike kustub õhtulla,
Emasilm jääb särama:
Emasilma säralla
Laps wõib rahu magada.
Ku'ssu, ku'ssu, kulda lind,
Ema ise walwab sind,
Waatab lapse laugele,
Et jääks häda kaugele.

4. Ema arm sind kaisutab,
Ema rind sind paisutab,
Ema palwel palawal
Inglid laulwad taewa all
Õrna unda õiele,
Magust unda marjale:
Maga, maga, marjuke,
Tu'du, tu'du, tuwike!

Sordamiseks.

1. Misfugused laulud on sul № 1. kuni 29. pähä õpitud? Ütle nad peast ülesse ja kirjuta õigeste tahwli peale!

2. Misfugused laulud käiwad laste, misfugused wanemate kohta?

3. Kirjelda inimest, kooli, tahwlit!

4. Sutusta, kuidas toonekurg oma poegade pärast furma sai! Kirjuta see lugu peast ülesse!

5. Sutusta, kuidas päike tuule ära wõitis!

6. Misfugused mõttesalmid ja wanad sõnad on sul peas? Kirjuta nad peast ülesse!

7. Misfuguseid mõistatusi wõid ja ära seletada?

II. Päikese läik ja aja käik.

30. Päike.

A. Grenzstein.

Kes hommiku vara ülesse tõuseb, selle filmad saavad suurt waatemängu näha. Waatemängu plats on taewas ja kuulus näitleja on päike. Alles pilkane pimedus katab maad, kui uhke näitleja oma tulekut hakkab kuulutama. Koit on taewa teener, kes kangelase liginemist tervele ilmale teatab. Kullases ehtes fertib koit taewasse ja äratob maailma ülesse päewa kuningat wastu wõtma. Mida ligemale päike jõuab, seda kõrgemale koit jõuab. Niipea kui hiilgaw päike oma ääre maakera tagant ülesse pistab, lõpeb koit ära ja annab päewa walgusele aset. Päike tõuseb siis nagu määratu suur ratas ülesse ja tõttab nähtawa kiirusega ülesse poole. Mida kõrgemasse ta jõuab, seda heledamaks ta läheb, nii et wiimaks enam tema peale ei wõi waadatagi. Ta kiired rikufiwad filmad ära, kui nad otseteel filma paistakfiwad. Suures kaaris sõidab ta kui uhke walitseja üle taewa ja weereb õhtu jälle rajamatas rahun alla maa taha, nagu ei oleks sel päewal maa peal midagi sündinud, mis teda oleks rahutumaks teinud. Hämarik on ta õhtune saatja, kes ta öö hõlma uinutab. On öö mööda, siis hakkab seesama suur waatemäng uueste.

See päikese liikumine sünnitab hommiku, päewa, õhtu ja öö. Päikesel on meie nägemise järele weel teistjugune liikumine. Ta käib lord madalalt, lord kõrgelt üle taewa hommikust õhtu poole. Sellest liikumisest tulewad aasta ajad: kewade, suwi, sügis ja talw. Päikese paiste annab meile walgust ja soojust. Ilma päikeseta ei oleks maa peal mingisugust elu ega liikumist. Päike on sellepärast maakera eluhallikas.

31. Õhtu päike.

X. Piirikivi.

1. Kuldne õhtu päike,
Ilus oled sa,
Kui ja miinse läike
Saadad üle maa.

2. Äratad mu meeles
Palve palawa:
Kuldses koidu keeles
Ilma tereta!

32. Hommik.

(Kalevipoeg V.)

Zuba hommikune puna,
Koidu ettekuulutaja
Taewa palgeid palistamas!
Zuba sirendavad tähed
Koidu piirel kahwatamas;
Su ehl laulis Looja tulle
Uue päewa utse suusja,
Kõõrutelles Laadi lana
Walguse õue wärawal.

33. Hommikul.

S. Kurrik.

Lahtuma hakkab pimedus, mis waitfel öö ajal maad
fattis. Taewa serw punetab; kõik asjad ümberkaudu tõuse-
wad filmale nähtawale. Zdataewas läheb ikka järjest
heledamaks ja kuumab otse kui tuleleegis. Sa waata,
kuldne päike tõuseb üles. Weel ei saada tema oma
heledaid kiirefid maa peale, weel wõib film teda mõni minut

aega rahulifelt maadata; aga warsti kaswab tema kaunis paiste nii heledaks, et inimene filmad ära peab pöörma. Zuba on linnud ärganud ja nende hommikulaul ja healitsemine kostab kõrwu; igal pool on elu ja liikumist. Sue wärawast lähewad mehed põllule tööle ja karjane ajab kariloomad wälja. Igaüks töttab oma asju toimetama ja koolilapsed lähewad kooli õppima, mis hea ja tulus.

34. Hommiku palwe.

A. Piirikiwi.

1. Ju otsa lõpnud pime õõ
Ja peale hakand päewa töö:
Oh helde Jumal, õnnista
Mind isaliku armuga!

2. Ma tänan, armas Jumal, sind,
Et sina öösel hoidsid mind,
Et saatsid taewast ingli sa
Mu woodi juurde walwama.

3. Oh Jumal, kuule lapsukest,
Kes palub wagast südamest:
Mind õnnista ja hoia sa
Su isaliku armuga!

35. Õhtu.

H. Saal.

Päike libiseb metsa ladwalt alla poole ja õhk jääb jahedaks. Karjased ajawad loomad kofku ja töttawad nendega koju. Snimesed panewad tööriistad käest ja lähewad õhtule. Päikese tera kaub ära ja tuule õhk jääb waikeks. Tasa liiguwad lilled ja lehed. Rohu latwade ja lille õite peale tekkib õrn kaste ja metfäst tõuseb udu

üles. Niidetud heinamaalt toob tasane õhuwoole armast lõhna ühes ja täidab sellega õued ja elumajad. Lehtede sahijemine lõpeb ära, lilled ei liigu enam ja wili wäljal jääb firtgelt seisma. Lindude laul waihtub, kõik healed kaunad ära ja ilm uinub unesse. Öhtu poolt taewast paistab ehakuma weel kaugele ja wärwib kõrged pilwed tumefollakaks. Tähed hakkawad paistma ja kuu tõuseb üles. Waikses rahus waatab ta hõbefulge film uinuwa ilma peale ja sõuab siis tasa taewa teel edasi. Tasa tungib ta waigus nende kambriisse, kes waga palwega magama heitsiwad, ning walab nende hingesse magusat taewa rahu.

36. Öhtu rahu.

L. Koidula.

1. Kui päewa kära aega
Ei annud palwele,
Siis astu öhtu õuue
Ja waata ülesse!	4. Kuis annab see sul jõudu,
Kui ühes silmaga
Sa taewa tähte' poole
Wõid südant ülenda!
2. Waat', wagusi nad hiilgwad
Ja waatwad ülewelt,
Sind teretawad tähed
Kui isa silmad sealt.	5. See käsi, kes neid seadis,
Et korda mööda nad
Seal taewa lautusel
Kõik lendwad, piirawad:
3. Nii päewad, kuud, nii aastad
Neid nägid taewa teel,
Nii päewad, kuud ja aastad
Neid näewad hiilgwat weel.	6. See kange käsi kaitseb
Ka mind mu eluteel,
See wägew käsi hoiab
Mu põrmu mullas weel.

7. Sest healitseb mu süda,
Mind püüab waigista:
„Hing, kannata ja oota,
Sa pöörad koju ka!“

37. Teekond ehawalgusesse.

Geististanud J. Kurrik.

Lapsena ihaldasin ma kaugele ja kõrgele lennata, aga mul ei olnud tiibu. Sagedaste wahtisin kodust marja-aiaast ehawalgust, mis nagu taewane lilleaed mäerinnaku tagant üli-ilufaste paistis. Minu arust pidiwad seal inglid olema, kes laulsiwad: „Nuu olgu Sumalale kõrges!“ Ma arwasin, et kui mäerinnakust üle ehapaistuse sisse minnakse, siis wististi inglite laulmiste wõib kuulda. Wõtsin sellepärast ühel õhtul nõuiks, ehapaiste ja looja-minewa päikese sisse rännata. Olin alles weike, wahest wiie wõi kuue aastane, ei tahtnud üffi minna, palusin naabrimehe poega kaasa tulla; palgats andsin talle oma wõileiwa, mis ema käest õhtu-ooteks sain.

Niikaua kui poisikesel wõileiba süüa oli, tuli ta mulle tõrkumata järele; aga kui wõileib otsas ja kui ehawalgus ikka kõrgemale ja kaugemale meie eest nähti taganema, mida enam meie mäerinnakust üle jõudsiime, hakkas minu seltsimees argduft tundma ja ei tahtnud enam edasi tulla, waid hinustas koju saada ema juurde. Mina waatasin weel kord igatsedes ehapaistesse, mis minu arust üsna lähedal oli, — kui aga teine edasi kaasa oleks tulnud! — ja pöörasin siis ühes temaga tagasi.

Kodurahwas oli juba õhtu-leiba wõtmas; siis peeti õhtupalwe, ja kui juba sängis olin, palusime emaga: Meie Isa, kes sa oled taewas.

38. Õhtu-laul.

M. Rörber.

1. Ihu wäsiind, käes on öö, waim nüüd waatab sinu poole; lõppend on mu päewa töö, wõta mind nüüd oma hoole: Helde Sumal, walwa sa, siis ma hingam rahuga.

2. Wõta mind ja kõiki neid, kes mul armsad, tiiwa alla. Önnista ja hoia meid ning meil oma rahu anna. Arkame, siis awita südamest sind tänada.

39. Öhtule.

M. Lillenupp.

1. Päewake,
Öhtule
Kaalub sinu kuldne kuuli,
Tuba heljub jaha tuuli
Mööda maad
Närtfiwat.
2. Rasteke
Kullane
Sadab paiswast pilwest alla
Tuhat helmel helkiwalla
Wainudel'
Tänustel'.

3. Öhtule,
Singeke,
Pöörab pea sinu päewa,
Kuna liigub elulaewa
Laente käes,
Woode wäes.
4. Singeke,
Mehiste
Wõitle, et ju öhtu wiimul
Kumab koit jull' rahu tiimul
Tjamaalt
Ülewalt!

40. Öö.

Gestistanub J. Kurrik.

Öö on käes, ütleme meie, kui päike looja on läinud ja pimedus maad katab. Öö toob meile puhkust ja öörahus uinudes kogume uut jõudu uue päewa ette. Aga kas siis praegu üle ilma öö on? Ei ole, waid meie eha-paiste sulab ühe teise maakoha koiduwalgusega ühte, ja kui päike meil looja lähed, tõuseb ta teiste maaelanikkudele üles, annab neile päewawalguft nende tööde ja talituste tarwis ja tuleb siis jälle ka meie juurde meid uue päewa tööle äratama. Aga ka öö ajal ei ole kõik elu sinu ligikonnas mitte uinumas. Mine sumisel ööl wälja niidule ehk nurmele! Seal firtsub rohutirts, hüüab põldpüü, sumiseb fitikas; jõe kaldal kahjseb pilliroog, metfas on hüüdmist ja healitsemist kuulda. Tuul puhub waikselt uinuma nurme üle ja tähed kuulutawad kuu paistel nagu päike päewa ajal Jumala suurust ja auu. Waata üles taewa poole! Täewa tähed rändawad oma teed muutmata igawest korda mööda ning lilled wälja peal kasvawad ja

õitsewad ikka jälle omal teatud ajal. Pööra oma tähelepanemist maapinna poole! Taimed ja lilled on maa emarinnale ligistanud ja imewad sealt toitu ja figimist, nõnda et puud mahla täis on ja wili maad täidab, et rohi kaswab elajale toiduks ja oras inimesele tuluks, et wiin inimese südant rõõmustab ja leib tema keha finnitab. Waata, kuhu sa waatab, igal pool lehwib kõigewäelise hingeõhk. Kui palju filmi ka unes uinub, uinugu nad mureta, sest meie taewase Isa film ei maga ega uinu, waid walwab kõikide üle, kes end tema hoolde annud.

41. Rändaja öölaul.

Göthe järele A. Piirikiwi.

Mets ja maa nii waga

Ja waik,

Kõik loodus aga

Rahupaik;

Ei laula lind,

Ja wesigi waikineb ojas.

Oota, ses kojas

Puhkad ka, rind.

42. Nelja aasta-aega.

Wenekeele järele P. Drg.

Peetrike mängis õues lumekiulidega ja käis mäekaldal saanikesega liugu lastmas. See oli nõnda tema meelt mööda, et ta soowis: „Oh, kui ikka tali oleks!“ Isa käskis teda oma soowi mälestuseks taskuraamatusse üles kirjutada.

Tali kadus; kewade jõudis kätte. Peetrike kõndis isaga kena lilleaeda mööda, kus roosid ja kõikisugu teised ilusad lilled õitsewad. Kui wäga rõõmus oli Peetrikese

süda seda nähes! „See rõõm pole mitte jäädam,“ ütles isa, „kewade kaub kiireste.“ — „Oh!“ õhtas Peetrike, „oleks ikka kewade!“ Isa käs kis teda ka seda soowi mälestuseks üles kirjutada.

Kewade läks mööda; kätte jõudis suvi. Peetrike läks isaga pühapäewal ligemasse külasse. Senna jäiwad nad terweks päemaks. Ilm oli ilus. Ümberringi laial oliwad rohilised wäljad ja õitsewad aasad. Peetrikesel läks aeg väga jõudfaste mööda: Nasal mängis ta oma ealistega ja sõi magusaid marju. „Eks ole tõsi“, küsis isa, kui nad kodu poole minemas oliwad, „suwi saadab meile palju?“ — „Oh,“ kostis Peetrike, „mina soomin, et suwi ikka jääks!“ Ka seda soowi käs kis isa teda mälestuseks üles kirjutada.

Wiimaks tuli sügis. Peetrike sõitis jällegi isaga maale. Ilm ei olnud enam nõnda kuum kui suwel. Õht oli jahe, taewas selge. Kõikfugu wiljad oliwad juba walmid ja wiljapuude oksade pealt paistis õunade, pirnide ja ploomide ilu filma. Peetrike armastas väga aiawilja süüa ja süin ta sõi teda niipalju, kui süda kutsus. „See ilus aeg, ütles isa, ei kesta ka kaua: Tali on juba läwe ees.“ — „Oh,“ hüüdis Peetrike, „kui väga ma soowiksin, et ta ei tuleks, et ikka sügis oleks!“ — Kas tõeste? küsis isa. — „Tõeste jah!“ kostis Peetrike. — Wõta siis nüüd oma raamatukene lahti ja loe, mis seal seisab! Ja Peetrike luges. „Oh, et ikka tali oleks!“ edasi: „Oh, oleks ikka kewade!“ siis jälle: „Mina soomin, et suwi ikka jääks.“ — Aga, mis sa nüüd soowisid? küsis isa. „Nüüd ma soowiksin“, kostis Peetrike, „et ikka sügis oleks.“

„Küll on imelik! Talwel ja soowid, et ikka tali, kewadel — et ikka kewade, suwel — et ikka suwi ja sügisel — et ikka sügis oleks. Mõttele hästi järele: Mis järgneb kõigest sellest? — Eks see, et kõik aasta-ajad head on, et kõik meile tulu toowad ja rõõmu teewad ja et suur Looja maailma ütlemata palju paremine oskab walitseda

kui meie, — meie tema väetimid loomad. Kui minemal talvel kõik sinu soovi järele oleks läinud, siis ei oleks meil olnud ei kewadet, suve ega sügist, ei lillesid, marju ega õunu, ja terve Sumala aasta otsa oleks kõik ühesuguse lumewaibaga kaetud olnud“.

43. Lapsuke ja dieke.

Piiritimi.

1. Kust ja teadsid, dieke,
Et meil tulnud kewade?
Kes sull' ütles mustas mullas,
Et nüüd päike hülgab kullas?

2. Päike ise teadust tõi,
Mulle kuldse kuue löi,
Ütles: „Tõuse! lehi ja,
Niit ja nurm on ehita!“

44. Kewadelaul.

Dr. K. A Hermann.

1. Nüüd walju talwe walitsus	2. Nii lahke linnu laulu heal
On laanest lahkunud	Nüüd kõlab kaasikus
Ja kewadine kenadus	Ja pajupill ja pasun seal
Nüüd lehib lilled, puud.	On hüüdmas poisi suus.
Kus iial seisatab mu silm,	Oh hüppa, süda, rõõmusta,
On ilu hülgamas;	Kõik mured kadugu!
Nii kaunis, kosutaw on ilm,	Keel laksku lahke lauluga,
Et kõik on kõndimas.	Meel mõnul mõlkugu!

3. Kus kõik on väljas liikumas
Nii rõõmsa meelega,
Kus linnud oksal kiikumas:
Ka sinna sõuan ma!
Seal wõidu linnulauluga
Ma tõstan oma healt
Ja panen hüüdma pasuna
Mäe halja harja pealt!

45. Rõõmus kewade.

A. Saal.

Weike Maia oli waene laps. Surm oli ta ema wara ära mõtnud ja keiser isa sõtta kutsunud. Ta ei mäletanud ise enam kumbagit. Ta tundis inimestest üksi oma head wanaema, kes teda kaswatas. Kui sõda otsas oli ja sõjamehed kui wahwad mõitjad koju tuliwad, ei ilmunud Maia isa kuskilt wälja. Wanaema oli väga kurb, sest kes pidi siis Maia eest hoolt kandma, kui surm tema wanad filmad kinni wautab?

Ühel päewal tuli wanaema rõõmsa näuga Maia juurde ja ütles talle: „Edaspidi ei ole sul enam igaw — lauta on weike talleke tulnud.“

Maia süda hüppas rõõmu pärast. Aga kuni tuul weeretab nii suured lumehanged õuue, et laps lauda juurde ei saanud. Ta palus iga päew, et tuisi üle jääks, aga halastamata torm ei hoolinud palwetest ega pisaratest. Külma ilmaga läks Maia wälja ja jäi raskestes haigeks. Wanaema walwas oma ainja lapselapse haigewoodil mitu ööd ilma uneta ja trööstis haiget kewade tulemisega, mil ta terweks saada.

„Miksal tuleb kewade?“ päris Maia.

„Siis, kui päike soojalt paistma hakkab, lumehanged õuest ära sulatab ja linnud laulma ning lilled õitsema paneb. Kewade on headele lastele suur rõõmu-aeg. Siis saad sa terweks ja mõid lambatallekesega terve päewa otsa lillede ja rohu sees mängida.“

Suure igatsusega ootas laps kewadet. Ühel päewal paistis päike selgeste weikest afnast haige hõlest afeme peale. Ema tegi afna lahti ja lastis wärsket kewadist õhku tuppä. Siristades lendas lõukene kõrgesse finise taewa alla ja must rästas wilistas õunapuu otsas kongi peal.

„Kas kewade tuleb juba?“ küsis Maia.

„Jah, lapsuke, oota weel wähe.“

See laps jäi rahule ja ootas. Ilmad jäiwad ilusaks ja Maia kosus filma nähes.

Ühel ilusal päeval läks toa uks lahti ja rõõmsa näuga mees, pruun habe suu ümber, astus sisse. Tum- malt waatab wanaema ta otša ja lasseb oma ümbert kinni hakata. Waiksed pisarad weerefimad mõlemil palgilt.

„Wanaema, kas see on kewade?“ hüüdis laps waljuste.

„Jah, laps, sinu kewade on käes,“ kostis wanaema suure rõõmuga. „Su isa on koju tulnud, keda ma sur- nud arwafin olema.“

Isa wõttis oma lapse süle ja suuteles teda rõõmu- pisaril. Ta oli kena kui kewadene lilleke. Armsamat kewadet pole Maia enne ega pärast näinud.

„Wanaema, kas nüüd lilled õitsewad ja linnud lau- lawad ja kas ma wõin tallekeseaga wälja mängima minna?“ küsis laps.

Isa wiis ta käekõrwal esimest korda wälja. Siin õitsefiwad lilled ja laulfiwad linnud nii ilufaste ja arm- faste, et Maia oma haiguse hoopis ära unustas. Päewad otša mängis ta nüüd oma tallekeseaga, kes ta kõige arm- sam feltfiiline oli, noppis lillesid ja punus neid pärgadeks isale ja wanaemale. Raua aega ei saanud ta aru, miks ta oma isa mitte kewadeks ei pidanud hüüdma.

46. Kewadel.

J. Bergmann.

1. Kõik maa ja taewas
On ilu täis,
Kui päike hiilgab
Ja hõiskab õis.

2. Kus aas ja muru,
Seal lehkab lill;
Kus waarik ja wainu,
Seal kõlab pill.

3. Sest hüppa, süda,
Ja hõiska, rind,
Et jälle ehtind
End Eesti pind!

47. **Weike kewade laul.**

A. Piirikivi.

1. Kõla, weike lauluke,
Kewadele kenaste!
Süüa üle metsa, maa,
Üle ilma ilusa!	2. Kewade on kuulus mees
Lahke laulukunsti fees!
Tal on healed ilusad,
Seale mõnud mõjusad.
3. Sest, mu weike lauluke,
Kõla õige kenaste!
Tea, sind kuuleb kewade,
Kes sind kutjus ilmale!	

48. **Suvelaul.**

A. Piirikivi.

1. Kui näed päikest palawat
Sealt walgust maha walawat
Ja kõrges firendawat;
Kui näed puude tippusid,
Kus enne died rippusid,
Nüüd wiljal wirendawat:
2. Siis läinud tali lumine
Ja tulnud suwi sumine,
Mil jõud me põuel paisub;
Siis inimese liikuw rind
Ja õhuhõlmas liikuw lind —
Kõik kõrgel kõuel kaisub.

49. **Lume teretus.**

A. Piirikivi.

1. Lume hebemed
Nagu õieksed
Õhuhõlmas heljunessa,
Põõsa peitu peljunessa,
Kussa taimi nad
Talweks katawad. | 2. Talwe külm nad löi,
Pilw nad siia tõi;
Ülewalt nad waatsid alla,
Tegid endid pilwest walla:
Maas nüüd magawad,
Warju jagawad. |
|--|---|

3. „Tere tulemast
Kõrgest ülewast!
Külm ju küpsetas me juuri,
Ei see wõind nii enam tuuri!
Nüüd me warju all,
Waiksel, walgemal.“

4. Nõnda taimeksed,
Suwe aimeksed,
Teretawad talwe lunda
Ja siis jääwad pikka unda
Waikselt magama
Walge waiballa.

50. Mõttesalmid.

A. Piiritimi.

1. Mis sa külwad kewadel,
Seda lõikab sügisel;
Mis sa õpid noores eas,
Seisab eluaeg sul peas.

2. Su higi kewadel
Loob lõikust sügisel;
Su lapsepõlwe waew
Dn pärast rikkus-kaew.

3. Kel kehwa oli lõikus,
See talwel näljast kõikus;
Kes kooliajal magas,
Sell' elu puudust jagas.

4. Mikas sügis täidab salwed,
Loidab üle pifad talwed;
Noore ea wirkus, hool
Mitab elus igalpool.

5. Kewade kaisutab,
Suweke paisutab,
Sügisel sülesse,
Talwel kõik tarbele.

6. Kõik, mis minewiku küli
Pani mulda magama,
Seda tulewiku süli
Saab meil' üksford jagama.

III. Looduse majas ja rajas.

51. Laulumeistri kiri.

Auustatud laulusõbrad! Meie oleme oma pika kontserdi reisi pealt Aafrikast jälle tagasi jõudnud ja täname sõbralise vastuvõtmise eest, mida Teie meile olete lahkestest valmistanud. Ühtlasi palume Teid südamest, et Teie meie veiksed majakesed jälle heale korrale seaksite. Nad on aias ja koplis puude külles rippudes vihmase ja tormi käes natukene ära rikkunud. Siis võime nendes jälle korterit võtta. Küll meie siis selle waewa eest lõbusat tänu laulame ja oma üüri wanal tuttawal wiisil truuste ära tasume. Seda palub tungiwalt ja lubab kindlal sõnal

auupakklikult

Meister Kuldnokk,

õõfikide laulusõbrade korteri muretseja.

52. Kass.

Kass on karsk ja kena koduloom. Tal on ümmargune pea ja pikk saba, tõmp nu'kk ja terawad kõrwad, kare keel ja sile karw, terawad küüned ja wagune kõ'nnak. Silumine on tal üliwäga meelt mööda. Lapsed mängiwad noorte kassidega heal meelel; aga mida wähem kassi süles wäntsutatakse, seda ilusamaks kass kaswab. Mitu küünt on kassi käpal ja mis wahe on kassi ja koera küunte wahel? Missuguseid kassi omadusi oled sa tähele pannud? Kus on kassi elukoht ja mis on ta toit?

53. Kassi õnnetus.

Rahwalaul.

1. Perenaine peffis kassi.

Mis see kassi kurja tegi?

Kassi fiskus koore firnu,

Perenaise piima püti.

2. Kaks läks alla kaemu poole,

Wiskas hända aida poole,

Kassi kaemu uppunessa:

Rahju kaemust, kahju kassist,

Weel enam kahju weesta.

54. Hobune.

A. Grenzstein.

1. Hobune on kasulik koduloom. Noor, tubli hobune on ühtlasi ka väga ilus elajas. Pikk lakk ehitab ta kumerat kaela, mille otsas ta weikest pead kannab. Terawad kõrwad seisawad tal kisis ja lahked filmad waatawad üle niidu ja nurme kaugele. Hobuse tubli rind tunnistab suurt julgust ja jõudu

ning ta pikad jalad wiledust ja karmust. Rautatud kapjadega on ta fileda jää peal niisama kindel ja julge kui kruusase maantee peal.

2. Hobune on inimesel igalpool abits ja toeks. Ta weab atra ja äket, wankert ja tõlda, rege ja saani. Siegi sõtta lähed ta inimesega ühes, kus ta wahwat soldatit suurtüki müriinal ja püssirohu suitsupilwel waenlasele julgeste wastu kannab. Langeb sõjamees, siis ei taha ta temast mitte kergeste lahkuda. Ikka ja ikka jälle tuleb

ta tagasi ta juurde, nagu ootaks ta teda üles ärkawat. Mõnel hobusel on väga hea mälu. Kui ta ford oma elu sees üht teed on käinud, siis teab ta sedamaid igal teelahkmel, kumbes õige tee on.

3. Hobune on seda väärt, et inimene teda suure hoolega ravitseks. Araabia maal peetakse hobusest nii suurt lugu, et hobused ju mitu sada aastat nime ja sugu järele raamatutesse on ülesse kirjutatud. Meil Gestlastel on ju wanast ajast üks sugu hobuseid olnud, mida Gesti hobusteks kutsutakse. Need on weikesed, aga väga wiledad ja kõwad vastu pidama. Et Gestlased ju ennewanast on hobustest mõistnud lugu pidada, seda tunnistawad mitmed kenad rahwalaulud

55. Kulda kapja kõrwikene.

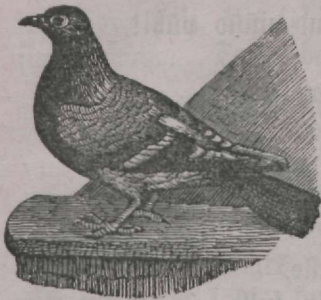
Rahwalaul.

Oli minul, oli minul, hellad wellad,
Oli minul enne ilus halli,
Kulda kapja kõrwikene!
See wiis witsata Wirusse,
Sadulata Saksamaale.
Ei ta hirnund, ei ta karjund
Ei ta hirnund heinasida,
Karjunud ei kaerakesi:
Hirrus selga istujat,
Karjus kulda kannuksid.

56. Tuwi.

A. Grenzstein.

1. Tuwi on waga linnukene. Lapsed mängiwad tuwidega heal meelel ja iga hea süda tunneb tuwikestest rõõmu. Mende sees ei ole kawalust ega kahjurõõmu ja iga kurjus ja nurjus on neil tundmata. Tuwi maha loomus ja usaldus inimese vastu, tema puhtus ja rõõmus meel ning tema kena kõnnak ja weel kenam lend teewad tema meie maja ja raja ehteks. Mõned tuwid lasewad õhus kuferpalli

nagu wallatumad turnijad muru peal ehk weiderdajad tsirkuses.

2. Aga kui kuni kull tuleb, siis on süüta tumikeste seas enam osawust kui ahastust näha. Rõige pealt otsivad nad rõõmli eest head peljupaika; aga kui seda filmapilgul leida ei ole, siis lendavad nad tuule kiirul kõrgesse õhu sisse, keera-

wad sealt äkitselt kui noolid jälle alla ja teewad õhu sees nii osawaid kunsttükka, et kull ära wäsi ja häbiga mööda maad madalalt metsa tagasi lendab. Mõnikord aga löpseb paha mäng ka werise otsaga.

3. Oma poegi toidab tuwi suure hoolega. Rõit kõwad terakesed leutab ta enne oma õõtsikas pehmeks, enne kui neid noorele tumile nokka pistab. Tuleb noor lind esimest korda pesast wälja, siis lendewad wanad tumid nähtawa kartusega ta ümber, nagu tahaksivad nad teda oma tiibadega kukkumise eest hoida. Tulekahju juures langevad nad sagedaste oma armu ohwriks: Nad ei hooli tullest, kui neil pojad pesas häda sees on, ja lendawad hirmuga sinna tänna, kuni leegi sisse juhtuwad ja ühes oma nooresooga tuleroaks saawad.

59. Rohutirts ja sipelgas.

Gestistanud R. Malm.

Rohutirts, hilpharakas,
Laulis kõige suwe-aja,
Ega tunnud firistaja,
Kuida talw ju tulemas.
Tuba wäljad paljaks jääwad,
Lühemaks on saanud päewad
Ega enam walmis tal

Laud ja maja lehe all.
Külm on väljas, suud nüüd pühi!
Tühi tuleb näljaga,
Laulda tirtsuke ei saa.
Kelle meelde tuleks ka
Laulda, siis kui kõht on tühi?
Dma suure hädaga
Läks ja otsis sipelga.
„Õde, anna luba mulle,
Et ma talveks jääksin sulle,
Kewadeni, palun ma,
Elata ja sojenda!“
„„Kuule imet! Eks sa teinud
Suwel tööd ja waewa näinud?““
Sipelgas nii küsima.
„Miks sa mõtled õde? Ega
Olnud minul aega seks.
Suwi nõnda mööda läks
Laulu, naljameitmisega.“
„„Laikslesid?““ „Ma rõõmuga
Laulsin kõige suwe aja.“
„„Laulsid, kas see oli waja?
Mine nüüd ja tantsi ka!““

58. Koore-mardik.

A. Stöberi järele A. Grenzstein.

Kaks weikest mardikat tuliwad sügise suure kuuse juurde ja ütlesiwad: „Meid aeti ülekohtuselt kodust wälja. Salasta ja anna meile oma koore alla warju. Meie maksame sulle selle eest pearaha.“ „Pearaha“, mõtles kuusk, „ei ole halb. Tulge, makske ja elage!“

Mardikad hakkasiwad nüüd kuuse koore all pesitama ja sünnitasiwad 20 last ja suriwad. Need 20 last sünnitasiwad 200 ja suriwad ka. Ei kestnud kaua, seal sigines 200jast juba 2000 ja 2000dast termelt 20 000 mardikat.

Nüüd tuli kuusel nõuu ja jõuu puudus kätte. Kui tuulehoog tuli, siis kobises ta koor ümber ja kübemed kukkusivad maha. Ta kaebas oma häda kasele. Kask kostis:

„Sa mardikale andsid maad,
Nüüd mardikateelt surma saad.“

Selle peale kaebas kuusk oma wereimejad taewa ja maa ees kohtusse, aga enne kui protsess lõppis, tuli tuul ja kuusk langes. Mardikad aga närisivad ta koorrest südameni läbi, kuni nad temast lahkusivad ja teise kallale kippusivad.

Kel kõrwad on kuulda, see kuulgu!

59. Peipsi rannast.

R. Malm Bertrami järel.

Peipsi rannas seisab üks weike kirik. Pühapäew oli paastu kuus ja ilm oli kaunis soe. Kiriku teenistus oli pikale weninud, sest et palju lauarahwast olnud. Kui teenistus pidi otsa lõppema, nähti inimesed suure ukse juures läbisegamine jookswat, mindi ja tuldi ja räägiti madala healega, nii et õpetaja aru sai, et õues midagi iseäralist oli sündinud.

Ta tõttas täärkambrisse, kus temale õeldi: Järwe peal, kus jää eilsel päewal oli hakanud lagunema, olla kaugele suur jää pant näha ja must kogu liikuda seal peal, otsegu inimene.

Õpetaja andis käsu weel enne ööd temale appi minna; pea oli paat wette liikunud ja kuus meest läksivad sisse.

Terwe kogudus seisis järwe ääres ja waatas üksifilmi, mis seal sündis.

Oh! tuul neile küll wastu oli, saiwad mehed siiski aegamööda jäätükidest läbi ja jõudsid suure panga juurde, kus peal must kogu oli. Selgeste oli näha, kui see maast

ülesse ajas ja paadi poole läks; aga ennäe imet! Mehed pistsiwad rutuga jälle panga juurest minema ja näitas, nagu tahaksiwad nemad õnnetumat furma kätte jätta. Aga see ei olnud sellega rahul, waid kargas wette ja sai uju-des pea paadi kätte. Nüüd nähti paadis suur tuhin tõus-wat, aga et ilm ikka pimedamaks oli läinud, ei wõinud keegi selgeste näha, mis sündis.

Wiimaks tuli paat jälle maale. Zooksti tulejatele wastu ja leiti tundmata loom surunud, meestest tapetud, paadis olemat. See polnud keegi muu, kui suur must karu. Meestel oli temaga tegemist küll olnud. Näljane loom oli juba üle ääre paati kippunud, kui õnneks üks paras hoop aeruga tema ninasse juhtus ja temale otša tegi.

60. Karu ja mesilased.

K. Malm.

1. Kuuramaal üks maias karu, 4. Nüüd üks nõelamine hakkas,
Kellel polnud peas aru, Karul lugu hoopis lakkas:
Leidis ühe linnu puu; Wana maias mesi-rott
Warsi jooksis wett ta suu. Kukkus puust kui jahu-kott.

2. Ähwardama linnuke si: 5. Ruttu jooksis ära karu,
„Antke aga kätte mesi! Mesilased nagu maru
Ega teie tühjad ka Pühiwad ta järele,
Mulle seda keelda saa!“ Andwad walu õiete.

3. Linnud wastu: „Sina risu! 6. Karu wingus, karu hulgas,
Seisa rahu! Ära kisu!“ Otsas oli kõik ta julgas,
Aga karu wägise Nutab ikka: jor, jor, jor,
Juba ronib ülesse. Linnud naerwad: sir ja sor.

7. Hüüdsid: „Wõta lõpetuseks

Head nõuu õpetuseks:

Kardad naha walu sa,

Jäta muud siis rähuga!“

61. Karjapoiss.

J. Surt.

Lulge kofku, küla lapsed, karjas käijad kaswandikud, tahan teile lugu laulda, imeasju ilmutada!

Karjapoiss on kuningas, suure walla walitseja, palju pere pidaja, kulbse krooni kandija. Rõrgel pea lae kohal, taewa Laadi toassa, seal on tema kulbne kroon, päite tema peaehe. Mäe kingud, mätta otsjad, need on tema tüma troon: Siit ta walda walitseb, käsku-jalgu juhatab. Krooni ümber ligi, kangel rohkest rohukandja maa: See on tema kuningriik, alamate ausupail. Alamaid on arwamata: Kiresed ja karesed, sulekandjad, sarwekandjad, mitmet moodi mullikad. Tgal alamal on amet, tarkust mööda talitus; utekesed ullikesed jäänud aga jauta. Sarwilised sifakesed, hallikarwa habenikud, need on tembu-tegijad, poffimise kunstis kuuljad. Linnukesed lepikusja, need on rõõmsad laulumehed; mullikad on muselikandid, kaelas kellad, kul-lused. Ministreid on tal ka mitu: Pika, Paka, Krants ja Luks; need on tublid riigi toed, tapeluse toimetajad. Mis küll teewad ani-hulgad? Mis küll teewad pardi-par-wed? Sõitwad, sõudwad merda mööda, püüdwad kalu kauniste.

62. Löwi.

A. G.

Meie kassil on kangel lõunemaal üks kuulus jugu-lane, keda loomade kuningaks nimeta-takse. See on lõwi. Kass ja lõwi on oma keha ja loomu poolest väga ühte moodi, kuid lõwi on kassist palju suu-

rem. Lõvi võib oma terawaid küüni nagu kasski käpa sisse tagasi tõmmata, ja lõvi keel on niisamuti kare nagu kassigi keel. Ka hambad ja terve pea on neil väga ühtemoodi. Sellepärast on need kaks murdjat looma ligidalt sugulased.

Lõvi kannab oma kuninga nime õigusega. Ta on uhke, julge, tugev ja kõigiti würstlik metsa walitseja. Ta toidab ennast ka kuninglikult. Iga aasta murrab ta paari tuhanda rubla eest loomi ära, et ennast nende lihast toita. Häda sellele külale ja wallale, kelle ligidale lõvi oma pesa teeb! Seal röömib ta õõsiti ühe looma teise järele, ilma et inimesed tema isule suudaksiwad piiri panna.

Hirmus on niisugune öö, mil lõvi inimestele külaliseks tuleb. Inimesed magavad majades ja kari aias. Öö on vaikne kui haud. Minult mõne wexejänuse saakali hulumist on siit ja sealt kuulda. Äkitselt kuulakse lõvi mõiramist üsna looma aia ligidal, nii et maa wäriseb. Terwe kari heitib ülesse ja jookseb pööraselt mühatusse kofku. Kõik wärisewad surmahirmus. Ühe kopsuga on lõvi kõrgest aiaist üle hüpanud ja ligemal filmapilgul on paari aastane karielajas ta hammaste ja küünte wahel suremas. Sellega peab ta üle aia tagasi kargama. See nõuab ta täit jõudu, aga läheb ometi korda. Kui rööwel ju kaua aega ära kadunud ja kõik jälle vaikseks jäänud, siis pöörab rahu loomade sekka jälle tagasi.

Inimesed aga ei lepi sellega. Nemad tahawad oma warandust rööwlite eest warjata. Nad kutsuwad terve maatonna kütid kofku ja otsiwad lõvi metsast ülesse. Hirmus on sellele kangelasele wastu astuda. Kui koerad ja püsfikuulid ta padrikust wälja peletanud, siis tuleb ta koleda mõiramisega kütide wastu. Need hoiawad endid salkadesse kofku ja ootawad, kuni lõvi mõne sammuga peale nende ligidale tulnud. Siis annab juhataja märki, ja 40—50 pauku plahwatawad ühe korruga. Kui lõvi kuulirahke all filmapilk langeb, siis on õnn suur; kui ta aga kohe surma ei leia, siis kargab ta kütide kallale ja lõhub neid tükkideks, niikaua kui uued kuulid kangelase elule otja teewad.

63. Lõwi ja eesel.

A. Piirikiwi.

1. Kord kõndis päewal palawal
Suur lõwi wilus metsa all.

Seal tuli eesel koormaga
Ja hakkas teda pilkama:

2. „J-a! Et vaatke rumalat,
Kes suwel kannab kasukat!
Arg weri mehel südames,
Sest reisib raskeis riietes!“

3. Mis kostis metsa kuningas?
Ta natukene naeratas,
Sest lõwi sellest lõbu saab,
Kui eesel teda teutab.

64. Lõwi peastmine.

Piirikiwi.

Lõwi, metsa kuningas, oli koopas magamas. Sunt ja rebane ja karu pidasivad tarfa aru. „Kuulge, ütles rebane, wiime raitaid koopale: Matkem kuri lõwi lõksu, siis lööb süda wabalt põksu.“ „Kuldne nõuu! Ta rikkust toob, meile waba põlwe loob.“ Toodi kofku koikaid, kaitaid, koopa suule roikaid, raitaid. Enne weel, kui lõwite ärkas unest ülesse, oli wangipõli käes: Wõimus seisis teiste wäes.

Küll nüüd lõwi koledest kuuldi koopast mõiramast, aga ta ei saanud lahti. Teised loomad tegid jahti, kandisivad ka wangile mõne kuiwa kondikse, kuni lõwi paha lugu kuulda sai ka linnu sugu.

Sinnud wangi waatsivad, kulli peastjaks saatsivad. Ku'll nüüd koopal kätatsema, määratumalt määratsema. Kulli kära hirmsaste ajas lõwi nihale: Lõwi oleks koopa lõhkund, oleks kaljud katti rõhkund!

Rära kuulis rebane, hüüdis waljust teistele: „Sõbrad, kui saaks lõwi wabaks, ta meid kõiki kinni tabaks!“ Koopale nüüd kanneti raiakaid puude ladwani. Lõwi langes, lõwi löötsus, lõwi waewalt hinge dõtsus.

Linnud tulid uueste kokku konwerentsile, saatsid katseks weikseks ajaks käu lõwi wabastajaks. Käuke nüüd koopa suus wäsimata kuffus puus. Teda tähele ei pandud, raiakaid koopale ei kantud. Waitsest, wakra hoolega hakkas lõwi kaapima, kaapis kuni wälja jõudis, metsa walitsema sõudis.

65. Tänu kiri.

A. G.

Kõrgeste auustatud pilmed!

Maa peal, jürikuu 16. päewal 1884.

Meie täname Teid südame põhjast selle esimese wihmakese eest, mis meile täna saatsite. Oh kui kosutaw oli ta meie elule! Nii mahedaste ja soojaste libises ta Teie rüpepele alla meie riiki ja oli weel magusam ja maitsemam kui armsa ema rinnapiim.

See esimene wihmakene — tänu, tänu tema eest, kallid pilmekesed! — on meie suguwõsa juba tänasel õnnepäewal mitme millioni wõrra suuremaks teinud ja iga noor elu tahaks Teile tänu tuua. Aga nad on seks wäetamad. Sellepärast arwame meie wanemad taimed seda oma kõige armsamaks kohuseks, et meie terwe taimeriigi nimel oma tänu Teie poole ülesse saadame ühel tunnil, mil meie suurt wabaks lastmise päewa, ülestõusmise püha, elualguse filmapilku, oma rohilises riigis pühitseme. Kui meie noored suguwennad ja õed ju nii suureks sirgunud, et neil ju peakesed otfas on, mis neile tarkust annawad tänamiseks, küll nad siis oma kähwarad nupud laiaki lehwiwad ja oma südame rõõmu selle üürikesse elu üle kallil lilledõhnal Teie poole ülesse saadawad, kuna meie wanemad taimed, kes meie siin maa peal ju mõndagi kewaderõõmu maitsevad ja talwekurbdust kannatanud, iga tuulelõhnakese liikumisel Teie ees sügawaste kumardame.

Oma tänuga saadame meie ka ühe südamelise palwe Teie poole ülesse: Läkitage meile, helbed pilwed, õige sagedaste kosutawaid piisakesi ülemelt alla, mis meie rohilised lehed tumedaks ja meie säravad õilmekesed jumedaks teewad! Minult siis, kui Teie oma rikka rüpe lahti teete ja meid oma taewalise andega sagedaste niisutate, jaksame meie oma kõrget kohust täita — looduse kuningat, inimest, toita, fatta ja rõõmustada ning mitmele millionile hingelisele ülespidamist anda, nagu suur Looja seda targaste fisfe seadnud.

Seda palub mahlapisarail Teid, auusad ja kallid pilmekesed, Teie esimese sooja wihma eest weel ford südame põhjast tänades

terwe taimeriigi nimel

Teie tänulik kasulaps

R a f f.

66. Rukis.

A. Saal.

Põllumees külwab rukkiseemne hoolega haritud põllu peale ja künnab ta pehme mulla sisse. Wagusi hakkab seemnekene niiske mulla põues idanema ja õrn ida ajab oma punaka peakese maa seest wälja. Ööl joodab teda hiilgaw kastetilk ja päewal waatab päike oma kõrgelt teelt armuga ta peale ning suuteleb teda sooja paistusega.

Pea tulewad külmad ilmad ja kanged tormid, mille eest inimene ja uss rukkiwäljalt põgeneb. Haljendawale orasele ei tee aga kumbgi wiga, sest helde taewas katab ta suures armastuses walge lumetekiga kinni, ja noor rukis magab waikist und.

Pime talweöö jõuab mööda; päikene hakkab soojalt paistma, lõud lõõritama, oras tärkama. Kewade paneb puud ja põõsad lehte, aasad ja arud õide ning ehib orud haljendawa ehtega. Terwet wälja katab pea lokaaw rukis, mis tuule käes nagu waikne rohiline meri sinna tänna lainetab.

Suwe päike paistab palawalt, rukis walmineb, ja pea ehiwad põldu kullased pead walkjate kõrte otsas.

Lõikus on käes. Sirbid sihisewad lõikajate käes, wihud katawad põldu, kühelad tekkiwad põllule ning taewa poole tõuseb lõikajate wali rõõmuheal ja südame waiadne tänu.

67. Miks sa nutad, lillekene?

L. Koibula.

1. Miks sa nutad, lillekene,
Nupud sul täis pisaraid?
Kas sa raskest hinge walu,
Sellaste, ka tunda said?

2. Tõsta pead, oh õiekene:
Koit on saanud isandaks!
Dma terad hülgwalt saadab,
Et nad nuttu kuiwataks.

3. Kui ta lõuna walgust puistab
Üle õitswa isamaa:
Oh, kuis tahame tal tänu,
Dis, siis wastu õhata!

68. Ellerhein.

H. Piirikivi.

1. Kewade kenamal õitsemise ajal
Kaswis üks kannike karjamaa rajal,
Õhtis ja lehtis ja kaswis ja kosus ja
Õitstes õrnaste.

2. Kui ta nii õilmitstes kaskede warjus,
Tuli ta poole üks lammaste karjus,
Oli nii lahke ja armas ja kallis ja
Kaunis karjane.

3. Kannike karjase kaisule püüdis,
Ihtas ja õhtas ja ohkas ja hüüdis:
Kui ta mind kirkuks ja kui ta mind katkuks ja
Wõtaks üles mind!

4. Karjus ei waatnud, ei kanni ta näinud,
Karjus ei kannikest kirkuma läinud:
Istus ja astus ja kõndis ja sammus ja
Sõtkus kannikse.

5. Kannike nuttis nüüd kahwatand palgel:
Kui ma ka suren, siis suren ta jalgel,
Kattken ja kaun ja walus ma waun ja
Närtsin rõõmuga!

69. Kuidas põllust särk kaswis.

P. Drg Wene keelest.

1. Manni nägi, kuidas tema isa peuga weikese hiilgawaid teri nurme peale laiali wiskas ja küsis: „Isa, mis sa teed?“ — Sa ju näed, tütrekene, mina kulin linakest: Siit kaswab särgikene sulle ja Sukule. Manni hakkas mõtlema: Tialgi pole mina weel näinud, et särgid põllu peal kaswawad.

Nädala kahe pärast oli linanurm rohiliste siidi sarnaste taimestega kaetud ja Manni mõtles: „See oleks, kui ma enesele niisuguse särgikese saaksin!“ Korra kaks käiswad Manni ema ja õed põllul lina seest umbrohtu wälja kirkumas ja ütlesiwad igakord tütarlapsukesele: „Siit, Mannikene, kaswab sulle kena särgikene!“ Mõni nädal läks mööda. Lina kaswas põllul pikemaks ja kandis siniseid õisi. „Wenmal Sukul on küll niisamasugused silmekesed,“ mõtles Manni, „aga niisuguseid särgikese pole ma weel kellegi seljas näinud.“

Silmekesed langesiwad maha ja asemele asusiwad rohilised hernetera suurused peenikesed kugarad. Kui peakesed pruuniks läksiwad ja ära kuwasiwad, siis tõtta-

siwad Manni ema ja õed, nurme peale, kikkusiwad linad kõige juurtega maast ülesse, sidusiwad pihkudesse ja paniswad pihud nurme peale püsti kuiwama.

2. Kui pihud kuiwad oliwad, siis hakati peakesi otsast maha lööma. Selle järele wiidi peata kimbud jõe liffu ja weeretati weel kivid wajutuseks peale, et wesi neid pinnale ei tõstaks. Kurwalt waatas Manni, kuidas tema särgikesi liffu pandi; aga õed ütlesiwad talle siin jälle: „Manni, ilusa särgi saad!“

Nädala kahe pärast wõeti linad leust wälja ja lautati maha, kus nad mõni aeg pleekisiwad. Kui nad kuiwad oliwad, wõeti nad ülesse, wiidi koju ja pandi parsile kuiwama. Pärast wiidi nad rehe alla, kus nad folgispuul folgiti, nõnda et waese lina luud igale poole laiali lendasiwad. Kui linad folgitud oliwad, siis tuliwad ropsijad ja lõiwad nad ropsimõõkadega puhtaks. Nüüd hakati neid raudharjal sugema, kuni nad pehmeks ja siidi sarnaseks läksiwad. „Mikena särgi saad omale!“ ütlesiwad jälle õed Mannile. Aga Manni mõtles: „Kus nüüd siin särk on? Need on küll nagu Zuku juuksekesed, aga mitte nagu särk.“

3. Kätte jõudiswad pikad talweõhtud. Õed tegiwad linadest koonla ja hakkasiwad neist lõnga ehk niiti ketrama. „See on ju lõng,“ mõtles Manni, „aga kus on särk?“

Mööda läksiwad tali, kewade ja suwi — kätte jõudis sügis. Ema seadis teljed tuppa ülesse, ajas kanga peale ja hakkas kuduma. Otspool lõngaga lendas kiireste edasi-tagasi ja siin nägi Manni juba ise, et lõngast lõuend saab.

Kui lõuend walmis oli, lautati ta kewade poole talwel märjalt lume peale, kus ta kangeks külmes; aga kewadel lautati ta rohu peale päikese paistele, kus teda sagedaste weega märjaks kasteti. Sall riie pleekis lumiwalgets lõuendiks.

Zälle tuli tali. Oma lõikas lõuendist särtsid; need hakkasivad neid õmblema ja jõuluks saiwad Manni ja Zuku enestele lumivalged särtsikesed selga.

Millest ja kuidas on teie särts tehtud?

70. Tamm ja pilliroog.

Jakob Tamm.

1. Soo ääres, all saariku sõrwal,
Kust sammalt ei puudu veel samm,
Kaks naabrit on üksteise kõrwal,
Need naabrid on: pilliroog, tamm.

2. Kui kerkib wast tuulede kaha —
Tamm seisma jääb tuhina sees,
Ja pilliroog painuneb maha,
On alandlik hoogude ees.

3. Ja tammest, mis tugew ja südi,
Saab hiiglane saariku peal,
Kuid pilliroog — pehme ta üdi —
Jääb jõuetuks jäädawalt seal.

71. Kapsas ja liblik.

A. Piiritwi.

Kapsas oli ennemuiste kõige kenam õis terwes paradisi aias. Ta lehed lehwisivad päikese paistel nagu kulatud kroon ja lautasivad endid igale poole laiali.

Kord tuli suur vihmahoog ja tegi kõik märjaks Kapsas aga tõmbas omad õied kerasse kokku ja jäi kuivaks. Seal tulivad faks waest usfikest ja palusivad kapsa käest

wihmawarju. „Tee lehed lahti ja wõta meid oma ulu alla, palus kiriwene usfikene, muidu sureme meie wihma kätte.“ Kapsas wastas: „Kiriwesele usfikesele annan ma küll warju, aga teisele, walgele mitte. Teda ma ei falli.“ „Üksi mina aga warjule ei lähe, kostis kirju usfikene. Parem suren ma oma wennaga ühes, ennegu ma ta üksi hädasse jätan.“

Seda kuulis päike peal pool pilwi. Ta tuli pilwe tagast warsti wälja ja paistis kapsa peale nii palawaste, et kapsa lehed igaweste kerasse kokku jäiwad ja oma wärwi ära kautasiwad. Usfikestel aga kaswasiwad lahkel päikese paistel tiiwad külgi, et nad wihma warju wõiwad lennata.

72. Telliskivi.

A. Grenzstein.

Meie isamaa kannab mitmesuguseid puid. Neist puudest teeme meie oma elumajad. Aga mitte kõik elumajad ei ole puust, mitmed on ka kivist tehtud. Kivimaja on veel kindlam ja kallim kui puumaja. Ta peab enam sooja ja seisab palju kauemine. Kui ta mitte röske ei ole, siis on ta ka terwisele parem.

Ka need kivid, milledest majad ehitatakse, tulewad isamaa pinnalt. Maakividest tehakse hoone alused, telliskividest müürid. Wiimased on kunstlikult tehtud. Saks wõetakse head sawi, pannakse ta masina sisse, walatakse wett peale, lisatakse puhast liiva juurde ja aetakse kõik segamine sikkets sawiks. Sellest sawist tehakse nüüd wormi sees kas käega ehk masinaga toored telliskivid walmis. Need lastakse ära kuiwada ja pannakse siis telliskivi põletamise abju. Abjus põletatakse neid mitu päewa, esiootja weikese soojusega, wiimaks aga otse sulatawa tuleleegiga. Mõned ütlewad, et telliskivi suure tuleleegi sees hirmu pärast eluajaks punaseks läheb, aga telliskivi puna tuleb rauast, mis sawi sees on.

73. Kuu.

Päikene on päewa kuningas, kuu on öö walitseja. Kui päike ära on weernud, siis walitseb kuu tähtede seas nagu karjane lamaste seas. Kuu häib sedasama rada, mida päikegi käib, aga natukene aegamöödamine. Sellepärast jääb ta päikesest järele. Oma walguse saab ta päikeselt. Päike paistab tal ühe poole walgeks, kuna teine pool pimedaks jääb. Sellest siis ka tuleb, et kuu mõnikord ahtakene kui sirp, mõnikord jälle ümmargune nagu tõrre põhi on. Mida päikese ligidamal kuu on, seda ahtam ta on; mida kaugemale ta päikesest jääb, seda ümmargusemaks ta läheb. Seda võib iga laps isegi tähele panna. Muudgu tõsta silmad ülesse taewa poole: Seal ei ole mitte vähem ilu kui maa peal.

74 Mõistatus.

A. Piirikivi.

On minul **k**, siis waata ja taewasje üles:
 Tähtede piiridel rändan ma kauguse süles.
 On minul **l**, siis elan su tublimaks toeks,
 Olen su kenale kehale muutmataks moeks.
 On minul **p**, siis ehin ja lehin su aasa,
 Tulen ka sagedast õuue ja aeda su kaasa.
 On aga **s**, siis tarkust ja mõistust mult nõua:
 Soia end ohjas, et mõtetest ette ei jõua!

75. Kuu paistel.

S. Bergmann.

1. Kuu paistab kõrgest tähtis taewast
 Maa peale hõbe kumaga,
 Ta täidab saunad, täidab loõsfid
 Ühtlasi armsa walgega.

2. Ja hüüab kõrge kuningale

Ja wabadiku wastu ka:

Dh waata üles, inimine,

Seal on su õige isamaa!

3. Küll maa peal mõnda märki mured

Meid tihti maha rõhuvad

Ja rõõmu tunnid tõstwad jälle

King aeg ja elu muutuvad.

4. Kuu ifka paislab kõrgeft taewast

Ühtwiisi hõbekumaga:

Dh oleks tee peal taewalinna

Kui tuletorn meil juhiks ta!

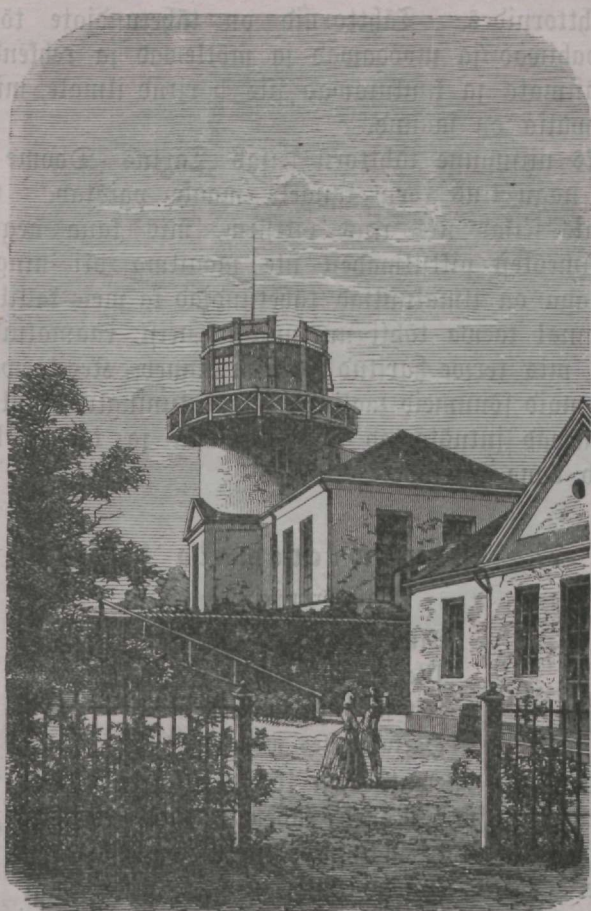
76. Tähetundjate tarkus.

X. S.

Inimeste tarkus ulatab taewani ja tungib maa südamesse. Kui kõrged mäed ja kui sügawad mered on, mis meie jalgade all sügawas maa sees seisab, kui suur ja raske meie maakera on, kust tuuled tulewad ja kuidas pilwed sünniwad — see kõik on õpetatud meestel nagu wiis sõrme teada.

Uga nad ei lepi sellega. Nad tahawad weel enam teada, sest inimene on looduse walitseja ja peab loodust tundma. Inimesed waatawad taewa poole ülesse ja näewad seal hiilgawat päikest, kumawat kuud ja särawaid tähti. Kuidawiisi on nende liikumisega lugu? Kui suured nad on ja kui kaugel seisawad nad meist? Need ja sajad sarnased küsimused ei anna neile rahu. Nad wahiwad ööd otša taewa poole ja mõtlemad päewast päewa nende üle järele. Ei ole suures taewas seda tähekest, mida nemad mitte aastate kaupa järgest ei ole wahtinud.

Ja mis on nad siis juba kätte saanud? Kui kaugele ulatab nende taewalik tarkus? Nemad teadwad tunni ja minuti peale ette kuulutada, mil päike, kuu ja keegi täht tõuseb ja weereb; teadwad mitme saja aasta peale ette

Tartu tähttorn.

ütelda, mil päikese ja kuu varjutused tulewad ja mil arul-
dased sabatähed taewa all hiilgama hakkawad. Sellest
näeme, et taewa kehade liikumisel kindlad teed on ja et
teadumehed neid teesid ka tunnawad. Nad on neist asja-
dest suured raamatud kirjutanud, mis ilusamad on lugeda
kui ükski muinasjutt.

Kust nad aga seda kõik on teada saanud? Neil on
suured pildifilmad, milledega nad taewast uurivad. Pilt-
filmad ja muud tarwilised uurimise abinõud seisawad

neil tähttornides. Tähttornid on tähetundjate töötoad. Seal wahiwad ja möödawad ja mõtlewad ja rehkendawad nad wäsimata ja kuulutawad siis haritud ilmale, mis nad jällegi wälja on saanud.

Üks niisugune tähttorn seisab Tartus Doome peal, kust ta nagu ius torn kaugele maale paistab. Selles tähttornis seisab üks ilus pikfilm, mis kaua aega üks kõige esimestest pikfilmadest üle maailma oli ning selle pikfilmaga on ilmakuulsad tähetundjad ka meie kallil kodumaa pinnal taewa tähti uurinud ja neist raamatuid kirjutanud, mis terve haritud maailm tunneb. Kes taewa imedest ligemaid sõnumeid saab, see hüüab kuningliku laulifuga:

Taewad jutustawad Jumala auu ja taewa lautus kuulutab tema kätetööd.

77. Meie weeremata tähed.

A. Grenzstein.

Miks sa hülgad, täheke,

Ülehel nii kenaste?

„Et su pilku pilweta

Sakkaks üles waatama.“

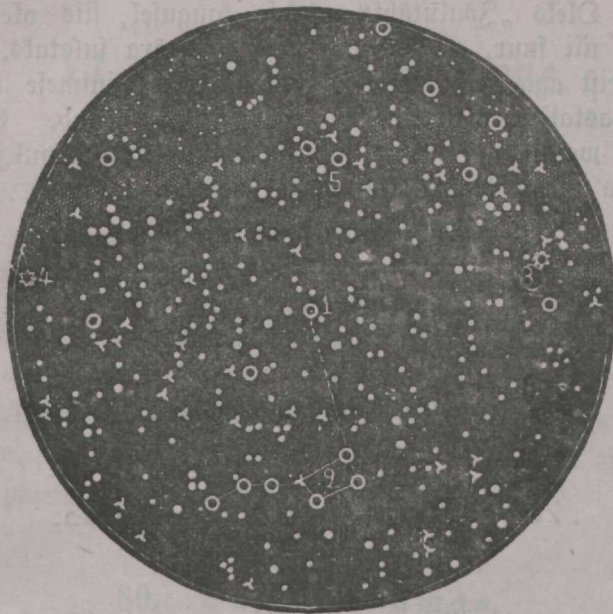
Kui raske päematöö on lõppenud, siis otsiwad inimesed meelelahutust. Mõned lähewad seks seltsidesse, mõned kontserdile, näitemängule, tsirkusesse ehk koguni joogimajasse. Mina tunnen üht paremat, lõbusamat meelelahutuse kohta, kus jookidega inimese mõistust ei rikuta ega pileti eest raha ei nõueta. Lahad ja selle lõbupaigaga tuttawaks saada,

„Siis astu õhtu õuue

Ta waata ülesse!“

Mis on seal ülehel näha? Tuhandad hülgawad tähed, üks suurem, teine wähem, üks heledam, teine tumedam, üks wagusa, teine sätendawa walgusega, üks kollakas, teine punakas. Mõned neist on nii kaugele, et nende walgus mitu kümme aastat lendab, ennegu ta fiia jõuab! Mõned aga tulewad wahel lähemale kui päike.

Tähe-kaart.

1. Põhjanael. 2. Wanter. 3. Süulutäht. 4. Wanemuine. 5. Loo.

Tähtede tundma-õppimine ei ole sugugi nii raske, kui mitmed arvavad. Meie esiwanemad tundsiwad neid wäga hästi ja andsiwad neile nimed, mis praegugi weel wanemate inimeste mälestuses edasi elawad. Õppigem ka meie üks tükk taewast tundma! Selts walime niisuguse jau tähti, mis meie juures ialgi looja ei lähe. Ülewal seisaw pilt näitab seda tükki taewast oma tähtedega.

Selle kespaigas seisab nummer 1 juures „Põhjanael“, mis kui nael taewa külles liikumata finni seisab. Tema ümber keerlewad „Wanter“ (2), „Süulutäht“ (3), „Wanemuine“ (4), ja „Loo“ (5). Need tähed ei ole taewast mitte raskemad ülesse leida kui pildi pealt; sellepärast wõib neid iga laps ise teiste tähtede keskest wälja otsida. „Loo“ seisab „Linnutee“ peal, „Wanemuisel“ on kolm tähte kolmnurgas *. ja „Süulutähe“ kuuju on niisugune * kuu „Wanter“ wanfri nelja ratta moodu on. ..

Need tähed on päikesest mitu miljoni korda kaugemal. Oleks „Jõulutäht“ päikese kaugusel, siis oleks ta soojus nii suur, et ta kiivid maa peal ära sulataks. Ta on meist aga nii kaugel, et valgus terve inimese eluaja (71 aastat) lendab, enneku meie juurde jõuab. Sinna ülesse vaatamine tõstab inimese rindu kotka tiivul ja annab ta südamele waigistust ja troosti.

Kui su elu halwaks läeb,
Süda rinnus kitsaks jääb :
Astu tähtis taewa alla —
Siis saad igast murest walla!
Tähe sära ülewest
Erööstib igat inimest.

78. *Palwetund looduses.*

A. Piirikiwi

1. Päike weereb, õhk on õrn ja jahe,
Kaste asub halja aasale,
Kostab kõrwu linnukoor nii mahe,
Kummardab nii tasa lilleke.

2. Wesi wuliseb weel waikselt ojas,
Kuldsed tähed waatwad ülewelt.
Süda, ärka Taewa-Isa kojas :
Loodus peab palwet tasaselt.

VI. Jumal ja inimene.

79. Palwe-laul.

Martin Schalling. † 1608. Tõlge.

Ma armastan, oh Jumal, sind, et ära jäta maha mind,
mu peale armu heida. Mind kõik maailm ei rõõmusta, ei
hooli taewast mina ka, kui aga sind wõin leida. Ehk minu
süda lõhkeb küll, sa oled siiski abiks mul, mu õnn ja hinge
kiinitus, su weri on mu lunastus. Oh Jeesuke! Mu abimees,
mind peasta ära häda seeft!

80. Päriskodumaa.

A. Piirikivi.

1. Suur ja wägew ilmamaa,
Sinult tahan küsida:
Oled sina tõeste
Jäädwaks koduks minule?

2. Rinnas tundwas, tulsuwas
Armas aim on asumas,
Mis mind koidu wiirule
Lõmbab maa pealt ülesse.

3. „Üles, üles!“ hüüab ta,
„Seal on sinu kodumaa!“
Tah, mu süda, seal kus sa,
Seal on ka mu kodumaa.

81. Müür.

Cestistanub R. Malm.

1813^{mal} aastal, talwe ajal, kui Prantsuse sõjawägi
Samburi linnas oli ja kõik maa ümberkaudu tema hirmu
tundis, oli ühe pere rahwas waenlaste pärast wäga mu-

res. Üksik pere seisis üsna maantee ääres ja selgeste oli teada, et waenlased jeda teed pidivad tulema. Kõik pere-rahwas oli suures toas üheskoos ja ootas hirmuga nende tulemist. Peremehe ema, wana jumalafartlik eit, luges lauluraamatust palwet, mis sõjaaja tarwis oli tehtud. Selle sees olivad ka need sõnad: „Sumal, ehita meie ümber kindel müür, mis waenlased meie majast ära keelaks.“ Kõik panid lugemist hoolega tähele, aga poeg ütles: „Ega Sumal ometi ei hakka meie ümber müüri ehitama!“ Õhtu läks mööda, öö tuli, pererahwas kuulis õues waenlaste kisa ja kära, aga ükski ei tulnud ukse taha ega kippunud sisse. Nemad paniwad jeda wäga imeks ja ei mõistnud arvata, kust see pidi tulema.

Kui nemad hommiku wara ukse ette läksiwad, sawad aru, mis neid oli peastnud: Range õhtune tuisk oli maantee poolt maja ette juure lume ange kokku ajanud, et maja tee pealt sugugi näha ei olnud. Sellepärast waenlased ei mõistnud sisse tulla.

Kõik tänasiwad Sumalat helbe kaitsmise eest, aga wanaeit ütles: „Kas näete nüüd, et Sumal küll wõis müüri meie ümber ehitada!“

82. Singamise päewal.

H. Piirikivi.

1. Kuis üle ilma ilusa
Nii armsaste heliseb hääte,
Kui tahaks taewa awada,
Kui tuleks nii püha püüe!

2. Meid kellad kenamad kutsuwad.
Nii mahedast majassee suurde
Ja inimesed nii wagusad,
Nad tõttawad templi juurde.

3. Siin on see rahulik palwe paik,
Kus tõstame südamed taewa;
Siin paigas on süda nii waga ja waik,
Siin unustab häda ja waewa.

4. Siin hiilgab kaunis koidu tiir
Meil kõrgeft taewaste rajast,
Ta imeline ja walendaw wiir,
Meid kutsjub ta maisest majast.

83. Keda Jeesus õndsaks kiidab.

1. Õndsad on need, kes waimust waesed; sest nende pärast on taewariik.
2. Õndsad need, kes kurwad on; sest nemad peawad saama röömnustatud.
3. Õndsad on tasased; sest nemad peawad maad pärima.
4. Õndsad need, kellel nälg ja jännu on õiguse järele; sest nemad peawad täis saama.
5. Õndsad on armulised; sest nemad peawad armu saama.
6. Õndsad need, kes puhtad südamest; sest nemad peawad Jumalat nägema.
7. Õndsad on rahu nõundjad; sest neid peab Jumala lapsiks hüütama.
8. Õndsad need, keda taha kiinsatakse õiguse pärast; sest nende pärast on taewariik.

84. Ingel.

Vermontow. Salm 1—4: P. Larebei tõlk.

1. Üks ingliske lendas kesköösesel a'al
Kesk pimedal pilwede ra'al;
Küll kuulafid pilwed ja tähed ja kuu,
Mis laulis seal ingliske suu.

2. Küll taewastest kodudest laulis ta heal
Ja uskjate õndsusest seal
Ja wägewast Loojast weel laulis ta ka,
Kes teinud on taewa ja maa.

3. Noort hingekest süles ta ilmale wiis,
Kus mure ja filmawee seis;
Kuid healed, mis inglite healitses teel,
Need seiswad ta südames weel.

4. Ja kaua kui wangis siin ilmas ta käis,
Kind igawest igatsust täis:
Ei taewaseid heali, mis kuulis ta siis,
Wõind anda tal maapealne wiis.

* * *

X. Piiritivi.

5. Ja waata, kui lõppenud päikese loit
Ja kui weel ei kumanud hommiku koit —
Seal awanes taewas ja inglite heal
Siis helises armsaste pilwede peal:

6. „Nüüd rõõmusta meel ja nüüd rõõmusta feel,
Noor hingeke jälle on taewasel teel:
Sealt tagasi tuleb üks lunastud hing,
Sest rõõmu nüüd hõiska, oh tähtede ring!”

7. Ja ingel, ta lendas, noor hingeke käes
Ja tähed, need hõiskasid kõrgemas wäes.
Need õnnistushealed, mis kuulis ta nüüd,
Need olid tal tõsine lunastushüüd.

85. Jõulu-sõnum.

Kui Jeesus oli sündinud Betlemas Juudamaal, siis
mähkis tema ema teda ja pani ta maha söime, sest neil
ep olnud muud aset majas. Ja sealsamas wäljal oli-
wad karjased õitses ja hoidsid ööse oma karja.

Ja waata, Issanda ingel seisib nende juures ja Issanda auu paistis nende ümber ja nemad kartsiwad üliwäga. Ja ingel ütles neile:

„Arge kartke! Sest waata, mina kuulutan teile suurt rõõmu, mis kõigele rahwale peab saama: Sest teile on täna Daaweti linnas Snnistegija sündinud, kes on Issand Kristus. Ja see olgu teile täheks: Teie leiate lapse mähitud sõimes magawat.“

Ja äkitselt oli inglige taewa wäehulk, need kiitsiwad Jumalat ja ütlesiwad: „Auu olgu Jumalale kõrges, maa peal rahu ja inimestest hea meel!“

86. Enne jõulupüha.

A. Piirikiwi.

1. Jõua ju, jõuluke,	2. Kui sina wiibid weel,
Too meie tubaje	Siis läheb kurwaks meel,
Sätendaw puu!	Wanaks siis läen.
Waata, sind walumas,	Nüüd lõpeb lauluke,
Palawalt palumas	Tule sest rutuste:
Lapselik suu.	Ootma sind jäen!

87. Jõululaul.

A. Piirikiwi.

1. Kuis heliseb armsaste kellade heal:
Suur rahu on rajatud maailma peal!
Kuis palawalt paisub mu pakitsew rind:
Nüüd kutsutaks taewase koorile find.

2. Seal heliseb kiriku kellade hüüd:
Oh Kristlased, tulge ja tõtate nüüd!
Ja kristlikku kogudust südamlis fund
Siis talutab templisse — taewalik tund!

3. Siin põlmitab põrmulla wana ja noor
Ja õndsaste heliseb jõululik koor:
Meil täna on targanud taewalik taim:
Sest hõiska ja rõõmusta, inimlik waim!

88. Jõulu walgus.

X. Piiritüvi.

1. Ehk küll öö on pikk ja pime,
Siiski teda jõulu-ime
Paneb üle ilmamaa
Imelikult särama.

2. Aga kaunis jõulufära
Kustuks kõigest ilmaast ära,
Kui ei paistaks heledast
Kaunim küünal Kellemaist.

89. Mõttesalmid.

X. Piiritüvi.

1. Sel pole kartust ilma peal,
Kel ütleb siimine heal:
Meil särab üksford jõulupuu
Ja hosianna laulab suu.
2. Miks armastan ma lapsukest
Nii väga soojast südamest?
Seepärast, et üks Lapsuke
On õnne toonud ilmale.
3. Tõde olgu sulle juhitäheks,
Et su waim ei wale wõrku läheks.
Kes ei iial fattu wale wõrku,
Selle auu ei iial ilmaš nõrku.
4. Glustage oma tõdetundmist,
Saatke endast ära wale sundmist.
Soojendage süda heats ja iluks,
Et te waim siis lähe iial wiluks.

5. Kui sa tõe meelel finni katad :
Dma meele muda siise matad.
6. Taewast kuffum tähesadu
Näitab hiilgawuste kadu ;
Minult see ei lähe tumeks,
Millel tõe juureks, jumeks.
7. Mul hüüab süda südiste,
Ta heal, see tungib üdisse :
Sind aitab ainult tõe tiib,
Mis kõwer on, see kõrwa wiib !
8. Kui su teud pole truud,
Ei siis usta sinu suud.

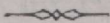
* * *
9. Kui ka wanad armsad ajad
Kadusiwad kiiresti :
Nende mälestuse kajad
Kostwad kõrwa surmani !
10. Geld ja ehtiw mõrsja-uju :
Kata wana-aasta fuju
Mähedaste magama !
Uus ei ole enam kaugel :
Läwele ju lahtel laugel
Tulnud õnne jagama.

90. Jumala kiitus.

(Taaweti laulubesti.)

1. Ma tõstan omad silmad üles nende mägede poole,
kust mulle abi tuleb.
Mu abi tuleb Issanda käest, kes maa ja taewa teinud.
2. Jehoowa on mu karjane, ei mul pole ühtegi waja.
Ta jahutab mu hinge ja saadab mind õiguse jäl-
gede peale.

3. Jehoowa! Sind armastan ma südamest, mu wägi.
Kui armsad on sinu hooned, wägede Jehoowa!
4. Jehoowa päralt on see maa ja selle täius, maailma
ja kes selle peal elawad.
Enne kui mäed sündisivad ja kui maailm loodi,
olid sina, Sumal, igawesest ajast igaweste.
5. Laewad jutustawad Sumala auu ja taewa lautus
kuulutab tema kätetööd.
Nende heal käib üle maa ja nende sõnad maailma
otjani.
6. Mu hing rõõmusteleb selle üle, et wägede Jehoowa
halastaja on; ma tahan tema pale ette astuda
ja talle tänu ohwerdada.
See on mulle armas, et meie Sumal palwe healt
kuuleb; ma tahan oma südame mõtted tema ette
wälja walada.
7. See on kaunis, lõbus ja hea, Sumalat kiita ja tema
nimele kiites laulda, ja Kõigekõrgem.
Urka üles naablimäng ja kannel; ma tahan koidu
üles äratada.
8. Mu hing! Riida Jehoowat, ja kõik, mis minu sees,
tema püha nime.
Mu hing! Riida Jehoowat ja ära unusta tema hea-
tegemisi mitte ära!
9. Laulgem kiitust kõrgemas kooris, sest tema arm jääb
põlwest põlweni.
Länagem Issandat, sest tema on hea ja tema hel-
dus kestab põlwest põlweni.
10. Kes filmaweega külwawad, need lõikawad hõiskamisega.
Seadus ja heldus aga peawad mind taga ajama
kõik mu eluaeg ja ma jään Jehoowa kotta
kauaks ajaks.

V. Kodumaa riinal ja isamaa piinal.

91. *Isamaa ilu hoieldes.*

Kalewipoeg, sissejuhatus 156—165.

*Isamaa ilu hoieldes,
Waenlaste wastu wöideldes
Warisesid wapräd wallad,
Kolletasid kihelkonnad
Muiste põlwe mulla alla.
Nende piina pigistused,
Nende waewa wäsimused,
Muiste kallid mälestused
Kostku meile kustumata!*

92. *Kodu, kodumaa ja isamaa.*

H. Grenzstein.

1. Mu elukoht on mu kodu. Kodus olen ma sündinud ja oma esimesed elupäewad ära elanud, sellepärast seisab mu kodu mul surmani meeles. Kodus on mind ema käed kannud ja isa suu õpetanud, sellepärast on kodu mul kõige armsam koht siin maa peal. Kodus olen ma esimest elurõõmu maitshnud ja esimest kurbdust tunnud, sellepärast on kodu sügawaste mu südame külge kaswanud. Kodus elawad minuga mu wanemad ja sugulased, mu wennad ja õed, mu sõbrad ja tuttawad, sellepärast pean ma oma kodu kalliks. Kallid koduseid mälestusi kannawad inimesed elu aeg oma rindades. Kel kodu ei ole, see on nagu pesata linnuke, kes kui wõeras ühest kohast teise rän-

dab. Kes kodu ei armasta, selle süda on tühi ja selle tundmused tuimad. Südamlik kodu-armastus on aga aluseks, mille peale terwed riigid ülesse ehitatakse.

2. See maa, mis minu kodu ligikonnas seisab, on minu kodumaa. Kuna mu kodus mu wanemad ja mu ligemad sugulased elavad, elab mu kodumaal mu sugurahwas. Mu kodu ei ole siis mitte kui saar wõeras meres, waid ta on üks jagu ühest suuremast maast, kus palju niisuguseid kodusid olemas on. Neid kodusid ei ühenda mitte üffi see maa, mille pinnal nad seisawad, waid weel enam need inimesed, kes nendes elavad, sest need inimesed on üksteisega sugulased. Nad nimetawad üksteist sellepärast ka suguwendadeks ja -õdedeks. Kes oma wanemaid, wendi ja õdesi ning oma kodu tdeste armastab, see armastab ka oma sugurahwast ja oma kodumaad, ja see armastus annab temale waimustust ja tööjõudu. Kus on sinu kodumaa ja kes on sinu sugurahwas? Armastab see rahwas ka oma kodumaad? Mis sugused laulud annawad selle küsimuse peale kena kostuse? Kellel on niisuguseid laulusid peas?

3. Nagu mu kodu üks tükk mu kodumaast on, nii on mu kodumaa üks tükk mu isamaast. Mu isamaa on see maa, kus mu isa ja mu isa-isad on elanud. Aga meie nimetame ka kõike seda suurt maad, mille üle meie armuline Maa-Isa, meie Keisri herra walitseb, oma suureks isamaaks. Selle järele on terwe Weneriik meie isamaa. Weneriik on kõige suurem Europa riik ja Wene keisril on omas walituses suurem woli ja wõimus käes kui kellegil teisel Europa keisril. Weneriik, meie suur isamaa, ulatab lahest maailma jauft läbi ja suwel pikkadel päewadel ei lähe päike temas mitte looja: Kui päike õhtupiiril weereb, on ta hommikupiiril juba kõrgel taewas paistmas. Wene Keisrid on Gesti rahwale palju head teinud. Sellepärast armastab ja auustab iga Gestlane oma armulist Keisrit kõigest südamest. Gestlane armastab oma kodu, kodumaad ja suurt isamaad soojal südamel ja on wägewale Keisrile alahetlik ja truu surmani. Sellepärast heli-

sewad Gesti pinnal wainustatud isamaalaulud, ja nende laulude kuldne kroon on keisrilaul, mida Gestlane oma kõlawal emakeelel palwetades laulab:

Tumal, Keisrit kaitse Sa!

93. Gestima, mu isamaa!

J. Kuhlbars.

1. Gestima, mu isamaa,
Kuis mul armas oled ja!
Murdwad rasked tormid, tuuled,
Sinu wiimsed tammepuud,
Siiski hüüdwad minu huuled:
Gestima, sull' annan suud!

2. Gestima, su mehe meel
Pole mitte surmud weel!
Peab surm ka rohkem lõikust
Suure sõjakäraga:
Eruike jääme isamaale
Wiimse weretilgalla!

94. Kreuzwald.

Kreuzwald sündis aastal 1803 Wirus Kadrina kihelkonnas ja suri aastal 1882 Tartus. Kui ta 1826—1832 Tartu ülikooli oli läbi käinud, sai ta 1833 Wõru linna tohtriks, kust ta 1877 Tartusse tagasi tuli, et siin oma eluõhtut wagusalt lõpetada.

Õht Dr. Kreuzwald küll oma eluaja weikeses Wõru linnas ära elas, siiski sai ta oma tuumakate raamatute läbi terwele Gesti rahwale peagi tuttawaks. Kõike seda aega, mis tal ametitööst üle jäi, tarwitas Kreuzwald oma sugurahwa kirjawara kaswatamiseks. Umbes pooljada head raamatut on tema sulest ilmunud ja rahwa poolt rõõmuga wastu wõetud saanud, ilma et kirjanik nende headust oleks kellegile ette fiitnud.

Dr. Kreuzwald.

Kreuzwaldi kõige tähtsam kirjatöö on aga Kalewipoeg. Tema seadis selle laulu rahwa suust korjatud lauludest kokku ja lõi seega ühe luuletuse, nagu neid termes maailmas ainult kolm neli olemas on. Kalewipoeg on mitmesse wõerasse keelde tõlgitud ja tema läbi on ka weike Eesti rahwas suurtele haritud rahwastele tuttavaks saanud. Kalewipoja läbi on Dr. Kreuzwaldi nimi suremataks saanud ja ta sugurahwas nimetab teda õigusega Lauluisaks.

95. Ema-jõgi.

Dr. Kreuzwald.

Kuulsus jõgede ema!
Kus sinu kätki ning algus?
Näita, kus sinu tee!
Ellate, kus sinu ots?

Sügawas maa rüppes salamahti sündinud, pilwe rinnal wihma ning kastega imetatud, magawad läte soonekesed peidetud kambris warjul. Ei ole seal neid weel keegi inimese loom tohtinud waadata ja näha saada, kui kenaste hiilgawad lapsukesed hõbedases kätkis uinuwad; ei ole uial ükski inimlik kõrw nende hingetõmbamist tunnistanud ehk nende healitsemist kuulnud,

ega ka inimlik film nende naeratamist ehk nutu-kurbduft näinud. Üksnes waikeed maa-alused wainud käiwad seal fisse ja wälja, kaswatamad läte tütreid ja õpetamad neid jooksuma, annawad neile rõõmulikku meelt ja juhatawad neile nende tarwilikku asja. Nõnda kosuwad sügawas maa põhjas Oma-jõe lätetesed ja imitsewad jala teeradaji mööda, kuni nemad wiimaks Otepää kihelkonnas kahel paigal maa põuest wälja fargawad ja ruttu jooksu lippawad. Esimene haru tõuseb Oma-lätel lõunapool Arula mõisat ilmsiks ja tungib Kebaste järwe läbi Arula mõisa poole, kallab sealt Pühajärwe mõisa kaudu Ruusa järwele, läheb nimetatud järwest läbi Saksajõe peale, kus teine öde Pühajärwest tulles temaga ühte jookseb.

Need kaks jõe-soonekest, kellest üks Oma-lättest, teine jälle Pühajärwest tõuseb, alustamad kuulsat Omajõe, mis juba wanapõlwe lauludes ja juttudes kiidetud oli ja weel praegu kõige kuulsam meie maa jõgedest on. Otsugu mõistlik lapsuke, kes jalga hakanud toetama, ruttab Omajõe neitsike rõõmsal meelel teele, teretab naeratades taewa ilu: päewa päikest, ööse kuud ning tähti; teretab lahkestes puud, rohthu ning lillekesi kaldal, kuuleb lehe kohinat ja linnu laulu, aga ei wahi kusagil aega wiites, waid lippab ühtepuhku edasi ja mõtleb lapse kombel: „Oh! eespool weel ilusam!“ Et nüüd Issanda loodud ilu ifka enam näha saaks, sellepärast ei jookse ta otsekohe, waid ühtepuhku loogeti ja ristati otsugu jännes. Näasta mõisast kallab ta Sangaste kiriku poole ja wõtab lisadust mitmest hallikast ja ojast, iseäranis Sigaste raja peal, kus mitu weikest jõge tema sülle wajuwad. Üks kaunis jõekene tuleb Urwastu kiriku poolt, teine weel suurem ja nägusam Tõlliste mõisa ligidal Walga linnast; seda wiimast kutsutakse Põdeli jõeks.

Nende abi-jõgedega ühendatud ruttab Oma-neitsike Wirtsjärwe poole. Küll läheb järwe nähes tütarlapse süda arglaseks ja mõtleb iseeneses: „Kuidas sealt läbi peafen?“ Aga kui lõunapoolse järwe otsa saab, ütleb ta: „Ma mõistan ojuda,“ — ja fargab sedamaid järwe.

Waata, kuidas mu neitsike supleb ja liikmeid sirutab ja järwe laenetest läbi tungib, kuni ta põhjapoolse järwe kaldale jõuab; sealt pöörab ta hommikut wasta, juhtub Põdja-jõega kokku, keda ta kaisju wõtab, ja tõttab siis tiireste Tartu poole. Linna nähes silitab ta juukseid, kohendab kaelarätikut ja pühib tolmu silmanäu pealt maha, sest päike paistis heledaste ning pani tee tolmama. Aga et kenas linnas väga palju tarfu mehi elab, kes kalendrit ja kõiksugu imewärkisi teewad, sellepärast ei julge Oma-neitsikene aega wiita, waid hüüab naeratawa healega: „Tere ja Sumalaga!“ — ning pistab Luunja mõisa poole. Luunjast wõtab teed Meeksi, Meeksiist Rastri mõisa, kus Aija-jõgi tema sülle langeb, kellega seltsis ta Peipsi-järwe lähed.

Mõistatus.

j-ga annan ruumi weel',
n-ga elan tule teel.

96. Isa sülest.

J. Kunder.

1. Mu õnnis isa wõttis
Kord käe kõrwa mind
Ning wiis mind mäe otsa,
Seal tõstis üles mind.

2. „Poeg, waata alla orgu
Ja waata sinna ka,
Kus taewa serwal metsad
Just jutul pilwega.

3. „Waat', rohilised wäljad
Kui lained liiguwad
Ja wiljapuude oksad
Kui tiiwad kiiguwad.

4. Ma poisikene waatsin,
Et wäsis weike silm,
Ja isa sülest waates
Küll oli ilus ilm.

5. Siis pööris isa ümber
Ja näitas lõunale
Ja pööris jälle ümber
Ning näitas põhjale:

6. „Poeg, waata, see on minu
Ja sinu isamaa!
See ilus maa on meie,
On meie Eestimaa!

7. Kui kaswad, poeg, siis püüa,
Et pühaks pead see maa,
Sest ta on armas, ilus
Kui Eeden ilmalla."

8. Neid isa sõnu tahan
Ma pühaks pidada;
Truuiks jään ma sulle ikka,
Mu õitsew Eestimaa.

9. Sa oled oma ilu
Mull' surund südame;
Su hinge õhk on puhund
Mu were soontesse.

10. Su usk on kaljukindel,
Su arm on kulda wäärt,
Su lootus tõstab tiiwu,
Sull' laulan tuhat kord!

97. Peeter Suur.

3. Runder.

Benemaa oli enne wanal ajal kawa wõeraste wangis olnud ning oli seeläbi waeseks jäänud. Walitsejad ei jõudnud ka nii pea abi saata ja neil ei olnud häid laewu ega ka muud tulusaid asju, mille läbi teised riigid rikkaks oliwad saanud. Aga kui Peeter Wene trooni peale astus, siis hakkas kõigil pool uus elu: Kaupmehed hakkasid agaramalt kauplema, põllumees asus uue jõuga põllule ja walitseja ise läks kaugele maale ning õppis seal laewu ehitama. Ja kui ta sealt tagasi tuli, wõttis ta kirwe kätte ja hakkas ise laewu tegema. Ja pea oli tal hulk laewu käes, millega ta Wene kaupmehi kõigile poole maailma saatis. Aga Peeter oli ka wägew sõjamees; tema oli see, kes meie isamaa Wene walitsuse alla wõitis ja suure ja uhke Peterburi linna ehitas; ja tema oli esimene Wene walitseja, kes ennast keisriks nimetas. Tema wahwuse ja tüdimata tegude pärast kutsutakse teda Peeter Suureks.

98. Mõttesalmid.

A. Piirikivi.

1. Ei kaswa kulda Eesti raal,
Ei mirri-marju Maarja maal:
Mis teda mulle armsaks teeb,
On puhas arm, mis rinnus keeb.
Kust puhast armu leiad sa,
Seal palweta, seal püha maa!

2. Kui peaks kuri waenlane
Kord tikk' ma kodu pinnale:
Hurra! Siin elab Gesticimees —
Tal elaw raudne müür on ees!
3. Kui ja räägid südamest
Hella Gesti keelekest,
Siis ja oled minule
Kõige armsam Gesticlane.
4. Kõige armsam emakeel,
Kõige selgem tema meel;
Emakeel on keelte ema,
Sest nii mölgub meeles tema.

99. Keiser ja woorimees.

Dr. M. Weske.

Peterburi woorimehed ei sõidatanud Aleksandri I. ajal mitte hea meelega ohwitserisid ja wõtsiwad neid harwa ilma ette ära maksimiseta ehk pandita peale. Teistest inimestest ei kartnud nad aga mitte, et nad ehk pärast sõitu ei maksa, wõtsiwad neid rõõmuga peale ja wõisiwad tundide kaupa neid oodata. Kudas lugu praegu selle poolest peaks olema — mis meie maainimesed ka pealinna rikkusest ja waesusest, kõrgusest ja kõhnusest teame wõi mõistame! Koh, hea küll. Keiser Aleksander, kes enamiste lihtsas mundris käis, mille peale hall mantel oli aetud, tegi kaunis ilusal päewal Inglise uulitsas jalutamise käiki. Äkitselt hakkas kangeste wihma sadama. Ta ei tahtnud kellesegi majasse minna, istus kõige lähema woorimehe peale ja käskis teda talwepaleesse sõita. Kui ta senati majast mööda sõitis, tõstiwad wahisoldatid auupakkumiseks oma püsa ja löödi trummi. Woorimees waatas ümberkeeru ja ütles, et keiser wist kuskil ligidal ratsa sõita. — „Sa saad teda pea näha,“ ütles Aleksander. Wiimaks jõudiwad nad talwepalee ette, ja keiser,

kellel raha ligi ei olnud, laskis woorimeest seal pidada, kuni ta temale raha alla saadab. — „Ei,“ wastas woorimees, „teie peate mulle pandi jätma, — ohwitserid on mind fagedaste petnud. Sätke seniks oma mantel siia.“ — Aleksander tegi seda, läks siis paleesse ja saatis kobe ühe oma teenritest kahetünnemüie rublaga alla, et ta seda woorimehele annaks ja temale ütles, et ta keiserit sõidatanud, ja mantli jälle tagasi anda laseks. Woorimees oleks pidanud nüüd auu ja kingituse üle rõõmu täis olema; aga ta naeris ja ütles: „Kas teie arwate minu nõnda rumala olema? Mantel maksab enam kui kakskümmendwiis rubla; ei tea, mis teie tahate teha! Ehk tahate teda kawaluse kaupa omale näpata, — ei, teie eksite, mina ei taha niisuguse asjaga ühtegi tegemist teha; kui see herra, keda ma sõidatanud olen, mitte ise järele ei tule, ei anna mina mantelt kellelegi käest ära.“ Aleksander oleks pea pidanud ise alla tulema, kui mitte tema oma kutsar ligidal ei oleks juhtunud olema, kes seda tõendas, mis teener mõerale woorimehele oli ütelnud. Nüüd oli waene woorimees lustist ja rõõmust lõhkemisel.

100. *Kodusst lahkumine.*

M. Weske.

1. Kui mu kallist isa talu
Jumalaga jätsin ma,
Tundis minu süda walu,
Mis ei wõi ma ütelda.

2. Wärawalt ma üle wälja
Sõitsin wenna saatusel,
Sõitsin üle nurme selja,
Kust weel kodu nähtusel.

3. Wend mul ütles: „Ära nuta,
Ära enam kaeba nii!“
Mina wastu: „Ära rutta,
Siit näen kodu wiimati.“

4. ^{uu} Hoiu hobust kinni wähe,
Las' mind waa'ta tagasi,
Ehk ei saa ma enam näha
Isa talu iialgi.

5. ^{uu} Jumalaga, isamaja,
Nurm ja niit ja karjamaa!
Taewas anna, mis teil waja,
Jumal teid küll õnnista!^{uu}

101. Aleksander II.

Keiser Aleksander II. walitses Wene riiki aastast 1855 kuni 1881, seega termelt 26 aastat. Selles pikal walitsuse ajal on ta oma riigile palju jäädawat head teinud. Aastal 1863 lastis ta Wene rahwa pärisorjusest lahti. Sõjawäe, riigivalitsemise ja kohtuseadused muutis ta uue aja tarwituste järele ümber ja koolielule andis ta uut jõudu. Raubitsemine ja käsitöö hakkas tema ajal Wenemaal õitsema ja ta lastis palju raudteed ehitada, et see õitsimine head wilja kannaks. Aasia rajal põhjendas ta Wenemaa wõimu ja wõttis mitmed sealsed rahwad oma warju alla. Aleksander II. on nii oma kuulsat riiki seespoolt kinnitanud ja wäljaspoolt suurendanud.

Tema õnnis isa keiser Aleksander I. oli Eesti rahwa ju aastal 1819 priiks lastnud, aga alles Aleksandri II. armuliku walitsuse ajal hakkas meie rahwas seda priidust tundma ja maitsema. Sellepärast on see kõrgestõnnis keiser Eesti rahwale sügawasse südamesse kaswanud ja nad räägivad temast kui oma kõige suuremast heategijast. Temast lauletakse:

„Meil oli ilmas Isakene,
Taewa all meil Taadikene,
Isake imeilus,
Taadikene taewaline!

Seda muret, mis ta muljus,
Seda häda, mis hävitas,
Seda piina, mis ta peitis,
Seda valu, mis wautas!"

Õeste, wähe on neid riikisid ja rahwaid olemas, kel nii armurikas walitseja on olnud kui Aleksander II. Wähe on aga ka neid inimesi siin maa peal elanud, kes, ehk nad küll tuhatkordset head inimestele tegiwad, siiski kurja inimeste käte all ülekohtust surma suriwad. Meie unustamata Wabastaja, Aleksander II., langes paastukuu 1. päewal aastal 1881 Peterburis jõleda mõrtsuka käe all ja jättis millionid truuid alamad leinama! Terwe haritud maailm kohkus seda kurjust nähes ja tundis haledust suure heategija surmast.

"Oh me Issa hirmust surma,
Wabastaja walust surma!
Ise waus, meid wabastas,
Ise langes, meid te'i lahti!"

102. Kuld-rannake.

H. Reinwald.

1. Kuld-rannake!

Mil jõuab laew su kaldale?
Su wara kalli koiduga
Su poole wõtsin purjuta,
Ei weel su kaunist kallast näe
Siit üle kõrge laine mäe.

2. Kuld-rannake!

Mil jõuab laew su kaldale?
Weel ikka wõera ilma piir;
Ei läigi ranna sini wiir
Sealt üle laia mere wee,
Kus lõpeb igaw laewa tee.

3. Kulb-rannake!

Mil jõuab laew fu kalbale?
Ma õhkan siin kui wäsiind lind,
Oh, otsata on merepind!
Ei tuul mu laewa lendes a'a,
Ei mina pea randa saa!

4. Kulb-rannake!

Mil jõuab laew fu kalbale?
Kull õhtu pätkje paiste käes
Sind wete wirwendusel näes —
Oh, fiiski raske, wilets järg,
Sest tee on hirmus pikk ja märg!

103. Wanad - sõnad.

1. Aeg annab arutust.
2. Mis on kuld, see ei karda tuld.
3. Orjast saab osa-jagaja, perepojast popsikene.
4. Parem hoida kui oiata, parem kartta kui kahetseda.
5. Täna kuld, homme muld.
6. Alkohus ei seisa kotis.
7. Ahkus tuleb enne langemist.
8. Meest peetakse sõnast, härگا sarwest.
9. Rahu kosutab, waen kantab.
10. Waen wõtab wilja põllult, kadedus kalad meresta.
11. Parem keet kapsaid heaga kui nuumhärگ pahaga.
12. Omal maal õitseb õnne, kodus kaswab kasu kannim.

104. Krõilow.

Krõilow on üks kõige tuttawamatest Wene luuletajatest. Ta sündis aastal 1768 Moskwas, kus ta isa sel ajal waesena ohwitserina elas. Pea rändas ta Drenburisise ja pärast Lweeri linna, kus ta isa kroonu teenistusest lahkus.

Krõilow.

Noor Krõilow ei õppinud koolis mitte wirgaste, aga ta luges palju raamatuid. Tal oli teraw mõistus ja väga hea mälu. Juba oma 25. eluaastas hakkas Krõilow kirjaliku tööd tegema, aga waene eluford sundis teda teenistusesse astuma ja kirjatööst lahkuma. Võib olla, et ta selle töö juurde enam iialgi ei oleks tagasi pöörnud, kui ta õnne kaupa mitte Peterburisfe ei oleks elama saanud.

Ta sai aga a. 1782 Peterburisfe elama, kus ta uueste luuletama hakkas. Ta kirjutas mitmed näitemängud ja õppis igalpool inimeste elu tundma. Mõne aja elas ta ka Riias. Aastal 1808 hakkas ta jälle kroonu teenistusesse, esiti rahaministeriumi jauskonda, pärast keiserliku awaliku raamatufogusse.

Sel ajal hakkas Krõilow mõistujutte luuletama ja just nende läbi on ta kuulsaks saanud. Tõlgepool, kus Wene kirju loetakse, tuntakse ka Krõilowi mõistujutte. Krõilow suri a. 1844 ja jättis ligi 200 mõistujuttu järele, milledest mitmed ka teistesse keeltesse on ümber tõlgitud.

105. Talupoeg ja uss.

Krõilow. A. Piirikivi tõlge.

Madu ütles mehele:

„Mana kesta aasin maha:
Nüüd ma enam ei tee paha —
Heitkem sõbraks, wennike!“
Mees tall' kostis, malga tõi:
„Ehk küll ussil kest on uus,
Kuri kihwt tal süski suus,“
Ning siis ussi surnuks löi.

106. Puschkin.

Nowaistij järele P. Koit.

Aleksandri I. ajal sai suur laulik Puschkin kuulsaks. 12 aastafelt läts ta Barskoje Selo lütseumi kooli, mis siis alles afutati (1811. a.) ja kirjutas siis juba laulusid. Elatanud Dershawin, kes Puschkini laulusid luges, tundis nende sees lauliku wainu. Lütseumist wälja tulles elas Puschkin hooletumat elu ja sai mõne paha siuga laulu pärast Lõuna-Wenemaale teenistusesse saadetud. Seal elas Puschkin mitu aastat Besjaraabiat, Krimmi ja Kaukaasiat läbi käies, mille looduse ilu ta oma lauludes kiitis. Pärast seda elas ta mõni aeg oma mõisas kohaliku walitjuse ülewaatamise all. Aleksandri järeltuleja andis Puschkini süü andeks ja laskis ta priiks. Nüüd lautas ennast tema lauliku auu ruttu üle kõige Wenemaa; igal

pool said tema laulud suure himuga loetud. Peterburis elades andis ta hulga wäga ilusaid raamatuid wälja (Boris Godunow j. t.). Tema hülgawale lauliku tööle tegi warane surm äkilise otja: Ta oli alles 38 aastat wana, kui ta kahewõitluses wõeramaa mehe kuuli ees 1837 langes.

107. Linnuke.

Puschkin. Tõlkinud J. Latik.

1. Linnukene oksalla,
Linnukene waga:
Ei ta warja salaja
Mingit hinge taga.	3. Öösel oksal suigub ta,
Ja kui tõuseb päike,
Waat', siis Loojat rõõmuga
Kiidab seal ta wäike.
2. Ei ta tea kurbdusest;
Waewast ega leinast.
Ei ta punu pesakest
Nutuga — mis heinast.	4. Kui on möödas kewade,
Süwe soojus läinud,
Ilm nii umb ja udune,
Silm ju lume näinud;
5. Inimestel igaw siis
Kuulda kaebdus-kära;
Linnukesel õndsam wiis:
Lendab talweks ära.	

108. Jermontow.

(Sündis Moskwas 1814; suri Pjatigorškis 1841.)

J. Surtatam.

Ühel sügisel õhtul 1840 weeres postwanke ühte Kasakate külasse ja jäi kogukonna walitsuse maja ette seisma. Wantris istus noor keskmise kasmuga jalawäe ohwitser. Ta astus wantri pealt maha, näitas oma reisipaberi ette ja palus enesele korterit. Kasak Lufjan Bariskin, kes sel ajal oma asjatalituse pärast kogukonna walitsuses wii-

Lermontow.

bis, sai kohe käsu, ohwitseri nõudmist täita. Bariskin istus ohwitseri kõwa wantrisse ja ajas troika Kasak Jefremowi maja ette. Nad läksivad majasse sisse. Kodus ei olnud seekord kedagi; ainult weike laps magas hällis. Korter oli ohwitseri meele järele ja ta käskis omad asjad sisse tuua, ise aga istus tuppä laua äärde ja hakkas pliiatfiga paberi tükkese peale midagi kirjutama. Kui Bariskin asjad tuppä oli kannud, tuli ta teada andma, et töö valmis on, ja postipoisile „на чайъ“ (jootraha) paluma. Ohwitser andis kahelümnekoopikalise, ütles: „Wii kätte!“ ja hakkas jälle rutuste edasi kirjutama. Natukesse aja pärast läks Bariskin maja eeskotta. Sinna tuli ka ohwitser toast, paberi tükkese käes. „Kuulata,“ ütles ta Kasakale ja hakkas temale praegu kirjutatud „Kasaka ema hällilaulu“ ette lugema. Kasaka näust paistis rõõm ilusat laulu kuuldes, ja ohwitser ütles naeratades: „Noh, kas laul on su meele järele?“ — Pärast sai Bariskin reispaberist teada, et see noor ohwitser keegi muu ei olnud kui porutšik Mihail Lermontow — kuulus Wene laulik.

109. Kasaka ema häällilaul.

Vermontow. N. Piirikivi tõlge.

<p>1. Maga, magus suhtru-sunkte,
Ku'ssu, kullake,
Waiksel waatab kulbne kuuke
Sinu häällise.
Jutustan sull' jutukesi,
Laulan laulukse;
Uinu, unund filmawesi,
Tu'du, tuwike.</p>	<p>4. Kehast kaswad tangeks kaljuks,
Meelest Kasakaks.
Lähets nutt sind saates waljuks:
Sa mind waigistaks.
Kuis siis nutan wagusaste,
Kui just lahkun ma!
Maga, ingel, wagusaste,
Uinu unella.</p>
<p>2. Terek¹ woolab waitjel wahul
Kalju kaijussa,
Ja Eshetchon² — ta pole rahul:
Mõõka ihub ta!
Tsa käsiwarfi aga
Wõibus wõimune:
Maga, marja, ole waga,
Tudu, tuwike.</p>	<p>5. Hakkam sind siis kodu ootma
Palwel palawal,
Sinu liginemist lootma
Tähel tähtsamal,
Mõtlen, nutupisar laugel:
Wõersil wõikane³!
Maga, laps, weel mure laugel,
Maga, marjake.</p>
<p>3. Tjegi sa ilmas näed
Eõda sõudema,
Pätsil, piigil wõitma läed
Waenlast waprana.
Dmblen siidil filedamal
Eõja-sadula,
Eõidad hobul wiledamal ...
Niu häällisja.</p>	<p>6. Annan sulle kaasa teele
Püha-pildi ma:
Tuleb Sumal sulle meele,
Wõta ette ta,
Ja siis mõtle ema peale,
Lähed sõdima ...
Sulle tõstan lauluheale:
Uinu unella!</p>

110. Minu suurus.

Rahwalaul.

Muud suured sugude peale,
 Uhked onude peale,
 Wiksid wiie wenna peale,
 Kõrged kahe õe peale.
 Kelle peale, sulg, olen suuri,
 Sulg olen suuri, lang olen laia?
 Ma uhke enese peale,
 Wiks olen wiie sõrme peale,
 Kõrk olen kahe käe peale.

1. jõgi Kasakate piiril. 2. Kasakate waenlane. 3. kole, hirmus, halb.

III. Nõttesalmid.

A. Piirikivi.

1. Rõõ on rikkuse alus
Linnas ja lossis ja talus.
2. Väese jäädaw warandus
On ta käte osawus.
3. Terwis on su kapital
Noorel kui ka wanal aal.
4. Iga asja algusel
Oled koidu walgusel:
Ole koidu walgusel
Iga asja algusel!
5. Wara tööle, hilja woodi,
Nõnda rikkus tuppä toodi.
6. Tõud ei kaswa kallis kaisus
Ega põnemuste paisus:
Paras päike, wihm ja tuul,
Siis on kaswu kangel puul.
7. Tõudsid kord sa omast wäest
Üle suurest, kõrgest mäest:
Rohe uut, weel kõrgemat
Reisimiseks hinnustad.

B. J. Eisen.

8. Kui püüad kõigest wäest,
Saad üle igast mäest.
9. Kes püüab hästi hoolkaste,
Saab wiimaks ikka sihile.
10. Waata ette, waata taha,
Muidu jääb sa ajast maha.

112. J u t a.

A. Piirikivi.

Juta, mu kasutütar, nii ütles Wanemuine ja jättis oma kandli seisma, ma näen, et su filmad enam Endla kui mu kandli peale waatawad. Mis sul on? Laula mu kandliga kaasas need lähikesed tunnikesed, mis ma weel maa peal wiibin. Lähen ma jälle ülesse, siis löbusta sina Laaralasi oma lahke lauluga ja westa neile jumedat juttu jumalatest ja wägimeestest.

Laulukuningas, kostis Juta, wõta mind enesega ühes! Isa, ma ei saa rääkida, mis mull on. Kui ma Laaralastele laulan ja juttu westan, siis hakkab mu heal wärisema ja mu jutupael katkeb; aga mu süda on otsata õnnelik ja mu meel tänuga täidetud, sest Endel wabandab mind teiste ees. Selde isa, kui sa mind maa peale jätab, siis anna ta mulle kaitsejaks inglisk!

Mu laps, ütles Wanemuine armulikult, kui see su südame soow on, siis olgu Endel su kaitseja; aga laula jälle lahkestest, et suure Laara tammik heliseks ja mäed wasta kostaksivad.

Wanemuine laulis ja lahkus maa pealt kauaks ajaks ja Juta ja Endel elasivad kui õde ja wend. Kui Laaralased õhtuti Laaramäel tule ümber istusivad, siis toetas Juta ennast Endla najale ja laulis kõik kangelased maadlema ja magama, naerma ja nutma. Ei oldud nii südamesse tungiwat healt kuulnud, ei nii õnnelikku lauljat nähtud. Ei wärisenud enam ta heal ega katkenud ta jutupael.

Juta, mu süda, ütles Endel, ma armastan sind surmani ja mu süda on sulle truu igaweste. Mu isa on Kungla kuningale mõõga teinud ja mina lähen jeda mõõka wiima. Pea mind omas südames, ma toon sulle Põhja kotta tiiwasule oma wapruse ja truuduse märgiks. Muidu ei lubata meid peigmeheks ja mõrsjaks saada. See on waprata Laaralaste kombe ja mina tahan ühe wägimehe tüki teha, millest terve maa räägib.

Endel, mu kaitseja, wii mõõk Kunglasse, aga ära mine wägewate lindude ligi, palus Juta. Mina ei wõi ilma sinuta laulda ega magusat juttu westa. Kui sa tagasi ei tule, siis ei tohi ma enam oma kasutjagi ette astuda, kes ilusat laulu armastab. Endel, ma närtsin ilma sinuta kui õiekene aafalla. Jäta see üleliigne julguse tükk.

„Kõrkus kõidab hädalöie,
Sooplemine saadab hukka.“

Minufene, hüüdis Endel, Ilmarise poeg on wahwa ja ta tahab Sortsibega sõbida ja Põhja kotta tiiwasule tuua ja Laaralastele näidata, et ta Juta wääriline on. Laara kaitsegu sind feni, mu õde ja mu õnn!

Ning Endel tormas isa Ilmarise juurde, wõttis uue mõda ja wiis ta Kungla kuninga kätte. Siis tõttas ta Põhjalasse Põhja kotta tiimasulge püüdma. Metsad ja maad, kaljud ja kivid käis ta läbi, kuni wiimaks wägewa linnu pesa kätte leidis. Kottas ei olnud pesas ega ühtki sulge leida. Endel wõttis südame rindu ja tahtis linnul sule elujalt tiwa seeft wälja tõmmata. Ta warjas ennast puu ja kalju wahela ära ja ootas lindu.

Eiiki aja pärast oli suur kohin kuulda, nagu oleks pikse pilwed tormiga tulemas. Mets kõikus tuulehoo ees ja Põhja kottas lendas kalju otsa pesa peale. Endel hüppas ligi, tõmbas ühest suurest sulest kinni ja kiskus teda kõigest wäest, et ennast siis sullega ruttu puu ja kalju wahela jälle ära warjata. Aga sulg ei tulnud wälja ja kottas tõusis lendu. Endel sule külles! Endel ei julgenud enam lahti lasta, et ta puruks ei kukuks, ja kottas lendas kõrgesse taewa alla ühes wahwa Endlaga ja wiis ia kõrgesse tähtede riiki. Minult walge rada jäi järele, kust kottas lendas. Seda nimetatakse nüüd Linnuteeks.

Kodus oodati Endla tulemist, aga asjata. Wiimaks läks ta isa Ilmarine Sõnatarga juurde. See ütles:

„Kotka tiibe kohinat

Kuulsin põhjast kostawat:

Mis on maa pealt lennand üles,

See on taewas Taara süles.“

Ilmarine ei saanud neist sõnust aru. Aga kui Juta tema poole tuli oma armukese järele küsima ja Sõnatarga ütlust kuulis, siis teadis ta, et Endel enam siin maa peal ei wiibi, ja ta langes lõpmata kurwastuse sisse.

Leinaja Juta lahkus Taaramäelt ja läks üksikusse orgu ja nuttis selle libedaid leinapisaraid täis ja inimesed nimetasiwad selle järwe Endla järweks, sest et see järw Endla pärast ilmale sündis. See järw on weel praegu Laiuse kihelkonnas põhjapool Tartut Cestimaa piiril.

„Kus mina istun,

Seal mina iten,

Kus mina nõrgun,

Seal nõretan!“

laulis Juta järwe kaldal ja tema healt kuuldi kul liigutawat hädakaebdust järwe äärest.

„Kuhu jään'd mu kullakene,

Kadund minu kallikene?

Põhja kottas, kole lindu,

Taaralaste tapja lindu!

Anna wälja armukene!

Tagasi too Taaralane!“

Aga kui Zuta laul Põhja kotta kanget südant ei liigutanud, siis pööris Zuta oma leinakuu lõukese poole ja laulis hõrdaste:

„Lõukene, lõbulindu,
Laaramäe taltjam lindu!
Näita, kus mu kullakene,
Minu kadund kallikene!“

Ja waga lõukene waatas Zuta haleda näu peale, hakkas wärisema healega laulma ja tõusis lauldes üles taewa poole, sinna kus Linnutee on, Põhja kotta lendamise ase. Sest ajast jaadit on lõukesel wärisew heal ja ta tõuseb lauldes ikka ülesse Linnutee poole.

Aga Zuta ei saanud lõukese mõttest aru ja ta süda läks weel kurwemaks. Ta nutulaulu heal oli nii hale ja ta kaebdus nii südamesulataw, et keegi kuiwa silmaga Endla järwest ei wõinud mööda minna:

Rülad seisid nutu kütkeis,
Wallad walašid pisaraid.

See liigutas Ilmarise südant ja ta tegi Zutale kullase liniku. Kui Zuta selle liniku enese filmade ette pani, siis tuli endine aeg ja Endel talle nii elawalt filmade ette, et ta niisama õnnelik oli nagu enne Laara tammikus, kus ta Endla najal laulis ja juttusid westis. Ka surelikkudele inimestele andis Zuta seda linikut filmade ette panna, ja ta needgi nägiwad siis teist ilma ja õnnelikult aega. Kelle hälli peale Zuta selle liniku lautas, sellest sai laulja ja luuletaja. Sellepärast toowad laulud ja luuletused meile koguni uue ilma filmade ette. See on Zuta kuldse liniku mõju!

Aga Zuta leina ei jõudnud ka see imelinik kautada. Ta hoidis ennast kõigist eemale ja nõrkas ja nõretas Endla järwe ääres ööb ja päewad, kuni tali tuli. Ka talwegi kõndis ta järwe kaldal metsas ja laulis leinalaule. Kui lauldes ta suudh mõnesse puusse puutus, siis ehtis see puu ennast imeilusa lumise ehtega nagu Zuta läikiwa linikuga. Seal on puud ärmatuse saanud.

Kui Zuta ühel külmal ja selgel talweöl järwe ääres kõndis, pani ta liniku filmade ette ja hakkas nagu teadmata ja tahtmata wana tutawat laulukest laulma:

„Lõukene, lõbulindu,
Laaramäe taltjam lindu“ jne.

Siis tuli talle suwine lõukese laul elawalt meelde ja ta nägi läbi liniku lauljat linnukest taewani ülesse tõusewat. Nüüd sai tal waga lõukese mõte selgeks ja ta hüüdis:

„Seal, kus tähed sätendamad,
Waitselt minu walu waatwad:
Seal ep on mu ainus armu,
Minu kallim kaasalene!“

See mõte äratas lõpmata igatsust ta südames, ta waatas
färawal filmal ülesse tähtede poole ja laulis:

„Mil jõuan ülesse
Armsama sülesse:
Siis lõpeb waew!

Tääks kord ma magama:
Rahu saaks jagama
Õnnistustaew!

Selgi weel, ehate,
Tu kerkib tehate:
Lenda, mu laew!

Nagu minestades langes Zuta põlwili ja palwetas waikselt:

„Kes sa mulle elu andsid,
Kaua armukätel kandsid,
Sind ma palun härdasti:
Wääramata wägew waimu,
Kuule minu hinge aimu:
Wõta mind siit tagasi!“

Kuna Zuta nii palwetas, hakkas tema ees seisaw kuust
tuhandal heledal leegil färama. Lumi kadus kauges ringis ja eller-
heinad ja fullerkupud õitsetiwad Zuta ligikonnas leegitsewa puu ümber.

Taara ise astus taewast alla ja ütles paluwa ilmafüüta
lapsle wastu: Sinu heal on maa pealt minu kõrwu tunginud.
Mis sa soowid, mu laps!

„Wõta mind siit tagasi!“ kordas Zuta haledal ja paluwal
healel.

„Mispärast, mu laps? küsis Taara tõsifelt. Keegi ei pea
enne loomulist furma ülesse minu juurde saama.“

„Ma olengi ju kui furnud, kaebas Zuta. Minu waim ei
wiibi enam maa peal, waid seal üleweel, kuhu minu armukene on
üles läinud. Tema järele igatses mu hing, aga mu teha peab
mind maa peal kinni. Peasta mind temast lahti ja wii mind
ülesse tema järele, wägew Taara!“

„Sul on, oh nõder lapsukene, linik antud, mille abil sa
oma armsamate mõtetega seal üleweel wõid wiibida, aga ära enne-
aegu oma elu taha lühendada, et sa mu wiha alla ei langeks.
Siiski, ütles Taara armulikult, et sa mind nii südamest oled palu-
nud, siis waata selle heleda puu peale, aga ära mine ta ligi!“

Mis nägi Zuta? Endel seisis färawa puu ees ära seletatud
tehaga ja ta armsad, mahedad filmad wiibisiwad Zuta peal. Zuta
langes põlwili ja kõik lillekesed kummardasiwad Taara poole.

„Küll nüüd!“ ütles Taara natuke aja pärast, oma kätt üles tõstes, ja Endel hakkas ülesse poole tõusema. Nagu meelest ära, hüppas Zuta üles ja tormas Endla poole ja oleks ennast tuleleegis ära põletanud, kui Taara teda kätt pidi ei oleks armulikult tagasi hoidnud.

„Wägew Taaralaste jumal! hüüdis Zuta südamesse tungival healel, kuna Endel ikka kõrgemasse Linnutee poole ülesse tõusis, halasta mu walu peale ja wii mind elawalt ülesse, kui mu surmatund weel ei ole tulnud!“

Ja Taara sirutas oma wägewa kae Zuta pea peale wälja, õnnistas teda ja tõstis ta ülesse taewasse Linnutee peale, kus ta täna päewani Endla ligidal hele tähena särab. Kui ta seal oma kuldsed linikut lehwitab, siis tuleb talwel sätendam armatus ja juwel kosutaw kaste maha.

113. Mu kallis Põhjala.

M. Lillenupp.

1. Kus Põhja lahe kohiseb,
Ja kaldal ilu idaneb:
Seal on mu armas kodumaa,
Mis kallim mul weel kullasta.

2. Seal org on armsas orases
Ja lehtpuud lehkwaiss õilmetes,
Seal olin nagu laululind,
Kus õnnes tufjus õnnis rind.

3. Et kuldne koht nüüd kaugella,
Kust lahkusin ma nutuga:
Sest sinna sõuab minu meel
Weel armsal aatelisel teel.

4. Ja peaksin ma ilmaški
Weel sinna jõudma tagasi,
Siis laulaksin ma rõõmuga:
Oh kallis, kaunis Põhjala!

114. Mu isamaa on minu arm.

L. Koidula.

1. Mu isamaa on minu arm,
Kel südant annud ma;
Sul laulan ma, mu ülem õnn,
Mu õitsew Eestimaa!
Su walu südames mul keeb,
Su õnn ja rõõm mind rõõmsaks teeb,
Mu isamaa!

2. Mu isamaa on minu arm,
Ei teda jäta ma
Ja peaks sada surma ma
Ta päxast surema!
Kas laimab wõera kadedus,
Sa siiski elad südames,
Mu isamaa!

3. Mu isamaa on minu arm!
Ja tahan puhata:
Su rüppe heidan unele,
Mu püha Eestimaa!
Su linnud und mul laulawad,
Mu põrmust lilled õitsewad,
Mu isamaa!

115. Kolm kewadet.

M. Grenzstein.

Ma tahan sulle kolmest kewadest rääkida ja sulle kolm armsat aega ette tuua. Esimest kewadet pühitseb Jumala loodus, teist meie sugurahwas ja kolmandat sina ise.

1. Külmi on kadunud, lumi on läinud ja talw on wäljas ja jagab elu ja ilu, rõõmu ja rikkust rohkel käel wälja. Kui mitmed tuhanded hingelised talutab ta talwifest wangikojast rõõmulisele pidulauale, kui palju elu äratab ta niidul ja nurmel, arul ja aasjal! Haljas rohi

ja õitsewad lilled ehivad maad piduriidega ja linnud laulavad suures kooris Loojale tänu, kes küllust wälja jagab. Maailm on nooreks läinud ja loodus uueks loodud, see loodus, kelle rinnale meie hällist hauani pandud.

Sumal õnnistagu sind,
Loodus, kes sa toidab mind!

2. Teist armsat kewadet pühitseb meie sugurahwas. Tema ihu ja waimu talw on lõppenud ja uus kewadene päike paistab uuel wabadusel temale taewast alla. Ratsud ja kallid ajad on kadunud, sõjad ja werewalamised on otsa saanud, ihuife ja waimuõõ on mööda. Kõrge keisri kaitsemisel kaswab ta ihuwabadus ja kosub ta waimupriidus. Gesti rahwas ei ela enam tundmatas maanurgas, waid uueaja hariduse woole käib ka tema kodumaast üle ja walab oma õnnistust tema rajadesse wälja. Kuna Gesti lane wabal rinnal oma armulisele keisrile ja suurele, kuulsale isamaale surmani ja wiimse weretilgani truu on, armastab ta oma weikest, waikest kodumaad kõigest hingest ja peab oma kaunist emakeelt ülifalliks: Neid on ta oma wanematekt pärinud ja neid jätab ta jälle oma järeltulijatele kui pühandusi järele. Truudus ja isamaa armastus, ei neid riisu keegi Gesti lase rinnust! Oma kõige palawamad päewad higistab ta oma isamaale ja oma kõige lõbusamad laulud laulab ta oma armsale Gesti pinnale. Talw on lõppenud, uus kewade on meie kodumaale kätte jõudnud.

Sumal õnnistagu sind,
Armas, kallis Gesti pind!

3. Ka finul, kallis laps, on uus kewade kätte jõudnud. Sa oled nii kangele kaswanud, et sa kooli wõid astuda. Kool awab sulle uue maailma kõige oma eluwarandustega ja teeb sulle uued ukssed lahti, et sa sinna wõiksid saada, kuhu kõik maailma inimesed püüawad — kaunimale elujärjele. Kool tahab sind wabastada kõigest, mis halb, ja sulle kõike omaks anda, mis hea. Ta istutab su rindu kaunid tundmusi kaswama, mis su elu peawad lõbustama, ning rikastab su noort pead kõiksuguste

kasuliste teadmistega, et ta sulle eluks ajaks truuits ja õigeks juhatajaks oleks. Eks see kõik ei tunnista, et ka finul uus, lootusrikas kewade on alganud? Eks see anna su noorele rinnale foguni uut elurõõmu ja elurammu? Eks see tõmba sind suure waimustusega su noorel kewadel edasi ühest õiest teise? Jah, nii kuidas Jumala loodus ja terwed rahwad rõõmsaid kewade päivi näha saavad, nii astub ka iga üksik laps ükskord oma kewade sisse, kus ta uut elu uue jõuga, uue hoolega, uue waimustusega hakkab elama ja kus ta sellest elust südamelist rõõmu tunneb. Siis tufsub ta noor süda uuel priiskusel ja ta teab, et ta külwiaeg kätte jõudnud, mis uute nõudmistega, aga ka uute lootustega, uute waemadega, aga ka uute rõõmudega ta ette astub. Nähtawalt kaswab ta wainujõud päewast päewa ja ta saab fagedaste näha, et tema kewadel vähem pilwi ja tormisid on kui looduse ja rahwaste kewadel.

Jumal õnnistagu sind,
Elurõõmus lapse-rind!

116. Kewade ilul.

A. Piirikiwi.

1. Uksed lahti lahkeste,
Õue, wälja õue!
Käes kena kewade,
Juba kuuluks kõue.
Läki kurni pilduma
Üle õue õitsewa,
Üle walendawa wainu

2 Wainul õitswal, ilusal
Kaswab meesi noori,
Et ta ajal tulewal
Sünniks suurde koori,
Suurde koori hüüdema,
Isamaale püüdema,
Isa ilusale maale.

3. Lilled, miks nii lehwite
Õrnemates õites,
Awatlete aasale,
Minu meeli wõites?
Küll ma märkan teie nõu —
Rõõmus põksub minu põu:
Toote eluteele õisi!

4. Õied kostwad: Õitseme
Isamaasel murul,
Ei me elu ehine
Üleilmsel turul.
Sest, kes elab isamaal,
Kelle arm on kodu raal:
See saab lillekeste pärja!

A. Grenzsteini

toimetusest ilmunud raamatud.

1. Saksakeele õpetaja. 3 jagu, á 50 kop. 1877. — 1880	—	rbl.	50	kop.
2. Kooli laulmise raamat. 6 jagu 1878.	1	"	82	"
3. Põhjad laulud lastele. 1879	—	"	15	"
4. Looduse nõuud ja jõud. 3 an- net, á 25 kop. 1879. . . .	—	"	75	"
5. „Niewifu“, Pifa 1881. 1885. 1886. Kõidetud á 1 rbl. . . .	3	"	—	"
6. Suur Eesti maa kaart, 2 lehte á 1 rbl.	2	"	—	"
7. Eesti sõnaraamat. 1000 uut sõna.	—	"	50	"
8. Lääne kaart	—	"	—	"

